

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมนั้นย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นอย่างมิอาจหลีกเลี่ยงได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มิได้ถือกำเนิดมาเหมือนกันในทุกประการหากแต่มีความแตกต่างกันในหลายคุณลักษณะ นับตั้งแต่ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ไปจนถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม วิธีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมแม้ว่าความแตกต่างโดยพื้นฐานในลักษณะดังกล่าวมักเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างบุคคลต่างกลุ่มที่อยู่ร่วมกันในสังคม แต่ก็มีได้หมายความว่าจะเป็นบ่อเกิดของความรุนแรงเสมอไป ปัญหาความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในสังคมมีต้นตอที่แท้จริงจากการเลือกใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้ลุกลามมากกว่าจะเกิดจากปัญหาความขัดแย้งในตัวเองกล่าวได้ว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งใดๆ ขึ้นสังคมมีทางเลือกหลากหลายวิธีทางในการบริหารจัดการความขัดแย้งให้ลุกลามไป ได้ส่วนการใช้ความรุนแรงนั้นเป็นเพียงวิธีหนึ่งที่ใช้ในการแก้ปัญหาไม่ใช่เป็นทางออกเดียวที่จะจัดการความขัดแย้งให้หมดไปจากสังคม

อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อเรื่องความเป็นเอกภาพ ความกลมเกลียว สามัคคีไว้เป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการปฏิบัติศาสนกิจหลายประเภทด้วยกันที่บ่งชี้ถึงความเป็นเอกภาพ อาทิ บทบัญญัติว่าด้วยการละหมาด ส่งเสริมให้มีการละหมาดเป็นกลุ่ม (ญะมาอะฮฺ) กล่าวได้ว่าพื้นฐานเดิมของมนุษย์นั้นมีความเป็นหนึ่งเดียว ดำรงตนอยู่ในกรอบของความเป็นประชาชาติเดียวกัน (อุมมะฮฺวาหิดะฮฺ) ใช้ชีวิตอยู่บนความเป็นเอกภาพแห่งความดีงามของครรลองอิสลาม ในเวลาต่อมาได้เกิดความขัดแย้งและมีความแตกแยกสาเหตุจากการเผยแพร่เรียกร้องของบรรดานบีและเราะสูลﷺ เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ที่ชอบความขัดแย้งและแตกแยก เว้นแต่บรรดาผู้ที่อัลลอฮฺทรงประทานความเมตตาแก่พวกเขาให้เป็นประชาชาติเดียวกันเท่านั้น กล่าวได้ว่าการเป็นประชาชาติเดียวกันในกลุ่มชาวมุสลิมที่เคารพภักดีต่ออัลลอฮฺด้วยความนอบน้อมและยำเกรงต่อพระองค์นั้น นับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของสังคมมนุษย์เลยก็ว่าได้ อัลลอฮฺตรัสว่า

﴿كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ

الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ

أَوْتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَعِيًّا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَا

أَخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ ۗ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿

(البقرة : 213)

ความหมาย “มนุษย์นั้นเคยเป็นประชาชาติเดียวกัน (หลังจากเกิดความขัดแย้งขึ้น) อัลลอฮ์จึงได้ส่งบรรดาศาสนาในฐานะผู้แจ้งชาวดี และผู้ตักเตือน และได้ทรงประทานคัมภีร์ที่เปี่ยมด้วยสัจธรรมมาพร้อมกับพวกเขา เพื่อตัดสินระหว่างมนุษย์ในสิ่งที่เขาขัดแย้งกัน และไม่มีผู้ใดขัดแย้ง (เกี่ยวกับสัจธรรมของ) ในคัมภีร์เล่มนั้น นอกจากบรรดาผู้ที่ได้รับคัมภีร์นั้น หลังจากที่ยกหลักฐานอันชัดแจ้งได้มายังพวกเขา ทั้งนี้อันเนื่องมาจากความอิจฉาริษยาในระหว่างพวกเขาแล้วอัลลอฮ์ทรงชี้แนะบรรดาผู้ศรัทธาสู่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งที่พวกเขาขัดแย้งกันด้วยอนุมัติของพระองค์ และอัลลอฮ์จะทรงชี้แนะแก่ผู้ที่พระองค์ทรงประสงค์ไปสู่ทางอันเที่ยงตรงเสมอ”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 213)

กล่าวได้ว่า โดยปกติวิสัยแล้วอัลลอฮ์ได้กำหนดกฎเกณฑ์ดั้งเดิมประการหนึ่งสำหรับมวลมนุษย์ กล่าวคือมีนิสัยชอบความขัดแย้ง ความแตกแยก ยกเว้นบรรดาผู้ที่พระองค์ทรงเมตตา อัลลอฮ์ตรัสว่า

﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً ۗ وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ إِلَّا مَن

رَحِمَ رَبُّكَ ۗ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ ۗ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ

وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿

(هود : 118-119)

ความหมาย “และหากพระเจ้าผู้อภิบาลของเจ้าทรงประสงค์แน่นอนพระองค์จะทรงทำให้มวลมนุษย์เป็นประชาชาติเดียวกัน (แต่พระองค์มิได้ทรงประสงค์เช่นนั้นด้วยทิกมะฮฺของพระองค์) พวกเขายังคงแตกแยกต่อไป เว้นแต่ผู้ที่พระเจ้าผู้อภิบาลของเจ้าทรงมีความเมตตา (ให้เขาเข้ารับอิสลาม และยึดปฏิบัติตามคำสอนของนบีมุหัมมัด) และด้วยการณ์ดังกล่าว พระองค์ทรงบังเกิดพวกเขา และลิขิตของพระเจ้าผู้อภิบาลทรงกำหนดไว้

สมบูรณ์แล้ว แน่นอนข้าจะให้รกรนั้นเต็มไปด้วยพวกญินและมนุษย์
ทั้งหมด”

(ฮุด : 118-119)

สารัตถะจากโองการข้างต้นสามารถเข้าใจได้ดังต่อไปนี้คือ ประการแรก อัลลอฮ์ﷻไม่ทรงให้มวลมนุษย์เป็นประชาชาติเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาแห่งความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มของพวกเขา อันเป็นปฐมเหตุให้กำเนิดศาสนาต่างๆ อีกมากมาย ประการที่สอง ความเมตตาของอัลลอฮ์ﷻเป็นเงื่อนไขหลักสู่การเป็นเอกภาพของประชาชาติ -บนเส้นทางที่พระองค์ทรงพอพระทัย- ท่ามกลางความขัดแย้งของมวลมนุษยชาติ ประการที่สาม ธรรมชาติแห่งการบังเกิดของมวลมนุษย์ที่อัลลอฮ์ﷻได้กำหนดไว้ คือจากความเมตตาของอัลลอฮ์ﷻจะนำมาซึ่งความเป็นเอกภาพของประชาชาติ ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายของมนุษย์ที่มีความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา ประการที่สี่ ความเมตตาของอัลลอฮ์ﷻ คือการที่พระองค์ทรงประทานศาสนาอิสลามตามแบบอย่างที่เราะสูลﷺ ได้ปฏิบัติเอาไว้เป็นแบบอย่าง และประการสุดท้าย รากฐานของอิสลาม คือการปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ﷻ และท่านนบีมุหัมมัดﷺ เป็นศาสนทูตของพระองค์ (อิสมาอีลลูฟีจะปะเกีย, 2554 : 1-5)

ในขณะที่เดียวกันคำสอนอิสลามได้ประณามความขัดแย้ง การแตกแยกไว้อย่างรุนแรง เพราะถือว่าเรื่องดังกล่าวเป็นสิ่งที่มาทำลายความเป็นเอกภาพ เป็นเรื่องที่มาบั่นทอนทางด้านจิตใจ สร้างความสั่นคลอนแห่งความเป็นพี่น้อง กระทบต่อรากฐานของความรัก ความสามัคคี และส่งผลต่อการพัฒนาสังคมในที่สุดเป็นเหตุของความปั่นป่วนวุ่นวาย ดังพจนานารถของท่านเราะสูลุลลอฮ์ﷺ

((عَنْ أَبِي نَجِيحِ الْعَرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَظَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْعِظَةً وَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ، فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَأَنَّهُا مَوْعِظَةُ مُودِعٍ فَأَوْصِنَا. قَالَ أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسِيرَى اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، تَمَسَّكُوا بِهَا، وَعَصُوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(رواه أبو داود : 4594)

ความหมาย จากอบูนะญีห อัส-อิรบาฎ อิบน์ สารียะฮ์ﷺ กล่าวว่าเราะสูลﷺ ได้สั่งเสียพวกเราด้วยคำสอนหนึ่งที่ทำให้หัวใจสะพรึงกลัวและน้ำตาไหลพราก เราจึงถามท่านว่า โอ้อท่านเราะสูลุลลอฮ์ﷺ ประหนึ่งว่ามันคือคำสั่งเสียของผู้ที่จะอำลา ดังนั้นขอให้ท่านจงสั่งเสียแก่พวกเราเถิด ท่านจึงกล่าวว่า

“ฉันขอสิ่งเสียพวกท่านให้มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ -ผู้ทรงเกียรติและสูงส่ง- และขอให้พวกท่านเชื่อฟังและปฏิบัติตามแม้ว่าผู้นำของพวกท่านเป็นทาสคนหนึ่งก็ตาม เพราะแน่นอนหากใครจากกลุ่มพวกท่านยังมีชีวิตอยู่ต่อไปเขาก็จะได้พบเห็นความขัดแย้งอย่างมากมาย ดังนั้นพวกท่านจงยึดมั่นต่อแบบฉบับ (สุนนะฮ์) ของฉัน และแบบฉบับของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมที่ได้รับทางนำทั้งหลาย จงกีดมันไว้ด้วยฟันกราม และพวกท่านพึงระวังเรื่องต่างๆ ที่อุตริกรรมขึ้นใหม่ เพราะแท้จริงเรื่องอุตริกรรมขึ้นใหม่ทุกอย่างล้วนเป็นความหลงผิด”

(Abu Dawud, n.d. : 4594)

หากศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ ก็จะทราบถึงความสัมฤทธิ์ผลและจะเห็นภาพความแตกต่างอย่างสิ้นเชิง ระหว่างก่อนและหลังการนำหลักธรรมคำสอนอิสลามมาปฏิบัติ เช่นในสังคมมกกะฮ์ และนครมะดีนะฮ์ระหว่างปี ค.ศ.610-632 ภายใต้การนำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งในระยะเวลาเพียง 23 ปีเศษ จากสังคมที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง การกดขี่ข่มเหง การล่วงละเมิดสิทธิสตรีและเด็ก ตลอดจนการเสพสิ่งเสพติดและมึนเมา กลับกลายเป็นสังคมที่มีกฎระเบียบ มีความเป็นธรรม มีความสมัครสมานสามัคคี มีความปราณีเกื้อกูลและเป็นสังคมที่ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับในสมัยการปกครองของท่านอูษมาน อิบน์ อีฟฟาน ﷺ ซึ่งดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์เป็นลำดับที่ 3 บริหารรัฐอิสลามในระหว่างปี ฮ.ศ.24-35¹ หรือ ปี ค.ศ.644-656 ซึ่งในช่วงระยะเวลาประมาณสิบสองปีที่ท่านเข้าดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำ ท่านได้ปกครองบ้านเมืองอย่างมุ่งมั่นและทุ่มเทเสียสละ ท่านได้นำอิสลามมาเป็นแม่บทของการบริหาร ตุลาการ และนิติบัญญัติ ตลอดจนเป็นบรรทัดฐานของค่านิยมและจริยธรรมในสังคม ท่านได้วางกฎระเบียบ กติกา จัดตั้งหน่วยงานเพื่อพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนอย่างไม่เลือกปฏิบัติในรัฐอันกว้างใหญ่ไพศาลซึ่งครอบคลุมดินแดนตะวันออกกลางทั้งหมด ประชาชนภายใต้การปกครองของท่านสามารถใช้ชีวิตอย่างปกติสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีสิทธิเสรีภาพทางศาสนาและวัฒนธรรม ได้รับการดูแลเอาใจใส่โดยทั่วถึง สภาพบ้านเมืองได้รับการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ไปอย่างพร้อมเพรียงกันในทุกด้าน

และส่วนหนึ่งจากประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ คือชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อีฟฟาน ﷺ จะพบว่างานเขียนที่เกี่ยวกับท่านจะถูกนำเสนอเพียงบางส่วนอย่างสังเขป ผู้คนส่วนใหญ่ได้รับรู้เพียงบางส่วน แบบผิวเผินเท่านั้น ทั้งที่ในยุคการปกครองของท่านนับได้ว่าเป็นยุคที่มีความ

¹ปี ฮ.ศ. อ่านว่า ปีฮิเราะฮ์ศักราช หมายถึง ปีแห่งการอพยพ เป็นปีที่นับค่านวมตามจันทรคติและใช้เป็นทางการในประเทศมุสลิมควบคู่กับปี ค.ศ. โดยนับตั้งแต่การอพยพย้ายถิ่นฐานครั้งยิ่งใหญ่ของชาวมุสลิมเมื่อปี ค.ศ. 622 จากเมืองมกกะฮ์ไปยังเมืองมะดีนะฮ์ โดยที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฎฏอบ เป็นผู้ริเริ่มประกาศใช้

เจริญก้าวหน้าควบคู่กันไปหลายด้าน นับได้ว่าเป็นยุคที่มีความเจริญอย่างสูงอีกยุคหนึ่งของหน้าประวัติศาสตร์แห่งมวลมนุษยชาติ แต่การวิเคราะห์ศึกษาในเชิงลึกถึงเบื้องหลังของปรากฏการณ์ที่น่าสนใจว่าทำไมสิ่งดังกล่าวถึงเกิดขึ้นได้ อะไรคือสาเหตุที่ทำให้เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยนสามารถบริหารบ้านเมืองท่ามกลางความขัดแย้งให้ก้าวผ่านจนกระทั่งทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างยิ่งใหญ่ นับว่าเป็นรอยต่อแห่งประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง จากความไม่ต่อเนื่องของข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์นี้เอง อาจเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ผู้คนในยุคปัจจุบันมองประวัติศาสตร์เป็นเพียงเรื่องของอดีต เป็นเพียงหลักสูตรที่ถูกบรรจุเอาไว้ในตำราเรียน หรือมีไว้สำหรับเป็นเรื่องเล่าให้แก่ลูกหลานไว้รับฟังเพื่อความความเพลิดเพลินใจก่อนนอน แต่ไม่สามารถนำเอาบทเรียนจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่มีความรุ่งโรจน์อย่างน่าภาคภูมิใจและรวมทั้งมีความปວดร้าวที่ควรค่าแก่การนำมาเป็นบทเรียน แล้วนำมาเพื่อมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงในปัจจุบันและอนาคต (Ali Muhammad al-Sallabi, 2003 : 10-13)

การศึกษาถึงกระบวนการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบหรือทฤษฎีวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบน์ อีฟฟาน ที่ได้พัฒนารูปแบบการจัดการปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งจะเป็นคุณูปการอย่างมากกับเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ในยุคปัจจุบัน เพราะไม่มีใครปฏิเสธว่าในยุคของท่านเป็นยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมากในขณะที่ปัญหาความขัดแย้งก็มีความทวีรุนแรงอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และการที่ท่านยอมสละชีวิตเพื่อแลกกับการอยู่รอดของรัฐ และเพื่อความสันติสุขของประชาชน เป็นดัชนีที่บ่งชี้ถึงการบริหารจัดการความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาวิจัยอย่างละเอียดเจาะลึก เพื่อเป็นการตอบโจทย์ของสถานการณ์ความขัดแย้งที่มีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงมากขึ้น รวมทั้งเพื่อเป็นการศึกษาอดีตอันเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้เข้าใจปัจจุบันและนำมาซึ่งการวางแผนในอนาคตได้ เพราะตามนัยยะแห่งความเป็นจริงนั้นกลุ่มชนที่ไม่รู้จักอดีตของตนเองก็เป็นเรื่องยากที่ทำให้เขาเข้าใจปัจจุบันและจะยากมากสำหรับการก้าวเดินไปสู่อนาคต

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนโดยเฉพาะคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสิ่งที่ปรากฏมาตั้งแต่ในอดีต ต้นเหตุของความขัดแย้งส่วนหนึ่งมาจากนโยบายการปกครองรัฐที่มุ่งเน้นการผสมกลมกลืนของคนต่างวัฒนธรรมให้กลายเป็นไทยในแบบที่รัฐต้องการ ไม่ว่าจะเป็ความพยายามในการเร่งรัดให้ประชาชนทั่วประเทศนับถือศาสนาพุทธอันเป็นผลมาจากการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 หรือการบังคับให้มุสลิมแต่งตัวตามที่รัฐกำหนด โดยไม่ได้รับความสะดวกในการติดต่อราชการหากยังแต่งกายแบบประเพณี เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบกระเทือนต่อจิตของชาวมุสลิมในพื้นที่แทบทั้งสิ้น ความพยายามในการสร้างวัฒนธรรมหลักของชาติหรืออีกนัยหนึ่งคือการสถาปนาความเป็นไทยให้เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมกับการลดความเป็นมุสลิมของคนในพื้นที่ลง ได้ทำให้เกิดการต่อต้านของคนในพื้นที่เป็นระยะ โดยการ

เคลื่อนไหวที่มีนัยสำคัญต่อการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ กรณีของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ที่ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลเมื่อ พ.ศ.2490 โดยข้อเรียกร้องของกลุ่มหะยีสุหลงในครั้งนั้นถูกมองว่าเป็นความพยายามในการก่อกบฏ และได้เป็นสาเหตุของการหายตัวไปของหะยีสุหลงอย่างไร้ร่องรอย นอกจากนี้แล้วความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับประชาชนในพื้นที่ยังมีมาเรื่อยๆ กล่าวได้ว่าเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นจากหลายปัจจัยซึ่งมีลักษณะพิเศษทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นสภาพภูมิศาสตร์ห่างจากศูนย์กลางอำนาจรัฐที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่มีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งสภาพทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาเดียวกัน ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีลักษณะซับซ้อนละเอียดอ่อน โดยเป็นปัญหาทางสังคมจิตวิทยาซึ่งต่างจากพื้นที่อื่นของประเทศและเป็นปัญหาที่รัฐบาลทุกสมัยยังไม่สามารถแก้ปัญหาให้หมดไปได้ (เอก ตั้งทรัพย์ วัฒนา และอรอร ภูเจริญ, 2552 : 6)

ดังนั้น การศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه โดยใช้วิธีการสังเคราะห์เป็นการนำองค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยงกัน มาสร้างข้อสรุปในระดับมโนทัศน์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลและการอธิบายประเด็นที่ศึกษามีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เพื่อต้องการตอบโจทย์สำคัญของการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพยายามเสนอแนะแนวทางที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง สามารถเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้จริง ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีควมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه อย่างละเอียดเจาะลึก เพื่อนำแนวทางหรือรูปแบบการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่สอดคล้องตามแนวทางอิสลามมาปรับใช้ ซึ่งจะมีคุณูปการอย่างมากสำหรับนำมาประยุกต์ใช้กับเหตุการณ์ความขัดแย้งความรุนแรงของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในทุกวันนี้

1.2 อัลกุรอาน อัล-หะดีษ² และเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 อัลกุรอานที่เกี่ยวข้อง

อัลกุรอาน เป็นธรรมนูญที่ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตของชาวมุสลิมทั่วทุกมุมโลก ซึ่งมีหลักธรรมคำสอนที่ครอบคลุมในทุกด้าน เป็นแหล่งกำเนิดของศาสตร์และศิลป์สาขาต่างๆ เป็นคัมภีร์ที่

² อัล-หะดีษ หมายถึง สิ่งที่ทำตถึงนบีหมัด ﷺ จากคำพูด การกระทำ การยอมรับ และคุณลักษณะของท่าน (Mahmud al-Tahhan, 1996 : 15)

บรรดามุสลิมทั้งหลายให้ความสำคัญสนใจเป็นอันดับแรก มุ่งมั่นในการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจอย่างละเอียด โดยพยายามท่องจำ ทำความเข้าใจความหมาย เพื่อนำมาพิจารณาใคร่ครวญอัลกุรอานจึงเป็นคัมภีร์ที่อยู่ในใจของบรรดามุสลิมทุกยุคสมัย ซึ่งต่างช่วยกันปกป้องรักษาและหวงแหนมาโดยตลอด และด้วยกับคุณลักษณะอันโดดเด่นของอัลกุรอานบวกกับความเป็นรัฐอิสลามอย่างสมบูรณ์แบบภายใต้การนำของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه ที่ได้ใช้กฎหมายอิสลามในการบริหารรัฐอย่างครอบคลุมในทุกด้าน คัมภีร์อัลกุรอานจึงมีบทบาทและอิทธิพลอย่างสูงต่อการสร้างความเป็นเอกภาพให้ปรากฏขึ้นบนผืนโลกอย่างเด่นชัด

เมื่อได้ศึกษาคัมภีร์อัลกุรอานอย่างพิจารณาใคร่ครวญ จะพบได้ว่าอัลกุรอานให้ความสำคัญกับความเป็นเอกภาพของผู้คนในสังคมเป็นอย่างมาก และได้ประณามความแตกแยกโดยการคาดโทษไว้อย่างรุนแรง อัลกุรอานได้ให้ความสำคัญกับทุกกระบวนการที่จะนำมนุษย์และโลกไปสู่ความเป็นเอกภาพ เช่น การให้เอกภาพต่ออัลลอฮ์ ﷻ แต่เพียงผู้เดียว การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น การสร้างความสัมพันธ์อันดีงามในระหว่างมวลมนุษยชาติ หรือแม้แต่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศของธรรมชาติที่มนุษย์ต้องพึ่งพา ขณะเดียวกันอัลกุรอานก็ได้ห้ามปรามและกำหนดบทลงโทษอย่างหนักหน่วงต่อการกระทำสิ่งใดที่ขัดขวางต่อการพัฒนาการในเรื่องที่ดีงาม และการนำมวลมนุษยชาติไปสู่ความไกลาหลวุ่นวายและความโหดร้ายทารุณ

อัลกุรอานได้กล่าวตักเตือนให้มวลมุสลิมยึดมั่นต่อแนวทางของอัลลอฮ์ ﷻ อย่างหนักแน่น อย่างพร้อมเพรียงกัน หมายถึง การสร้างความเป็นเอกภาพในกลุ่มพี่น้องมุสลิมให้ปรากฏขึ้นในกลุ่มพี่น้องมุสลิมด้วยกัน ห้ามปรามไม่ให้เกิดความขัดแย้งแตกแยก เพราะความแตกแยกจะเป็นสิ่งที่บั่นทอนความเป็นเอกภาพของประชาชาติอิสลาม อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا ...﴾

(آل عمران : 103)

ความหมาย “และพวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลลอฮ์โดยพร้อมเพรียงกัน และจงอย่าแตกแยกกัน และจงรำลึกถึงความเมตตาของอัลลอฮ์ที่มีต่อพวกเจ้า ขณะที่พวกเจ้าเป็นศัตรูกัน แล้วพระองค์ได้ทรงให้สนิทสนมกันระหว่างหัวใจของพวกเจ้า แล้วพวกเจ้าก็กลายเป็นพี่น้องกัน...”

(อาล อิมรอน : 103)

อัลกุรอานได้กล่าวเน้นย้ำให้มนุษย์เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์ ﷻ ของเราะสุลุลลอฮ์ ﷺ และผู้นำหรือผู้ปกครอง แต่หากเกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในระหว่างมวลมุสลิมก็ให้

นำปัญหา กลับยังพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ หมายถึง อัลกุรอานซึ่งเป็นธรรมนูญสูงสุดที่ใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตของประชาชาติอิสลาม หรือไม่ก็นำไปยังคำสอนของท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ซึ่งเป็นจริยวัตรที่มุสลิมจะต้องนำมาเป็นแบบอย่าง อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

(النساء : 59)

ความหมาย “โอ้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย จงเชื่อฟังอัลลอฮ์ และเชื่อฟังเราะสูล และบรรดาผู้ปกครองในกลุ่มของพวกเขาเถิด แต่ถ้าพวกเขาขัดแย้งกันในเรื่องใด ก็จงนำสิ่งนั้นกลับไปยังอัลลอฮ์และเราะสูล หากพวกเขาเจ้าศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันปรโลก นั้นแหละเป็นสิ่งที่ดียิ่งและเป็นการกลับ (กลับไปสู่ความจริงที่สวยงามยิ่งเพราะจะทำให้ทุกฝ่ายตั้งอยู่ในสิ่งที่ถูกต้อง) ที่สวยงามยิ่ง”

(อัล-นินสาอ์ : 59)

อัลกุรอานยังได้กำชับอีกว่าหากเกิดประเด็นความขัดแย้งปัญหาหนึ่งปัญหาใดขึ้น จำเป็นจะต้องกลับไปดูคำชี้ขาดสูงสุดที่มาจากอัลลอฮ์ ﷻ หมายถึง ดูจากคัมภีร์อัลกุรอาน และในตอนท้ายของโครงการเป็นการยืนยันอย่างหนักแน่นมั่นคงว่าเฉพาะพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่เราจะมอบหมายทุกกิจการงาน และพระองค์เท่านั้นที่เราจะกลับไปหา อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾

(الشورى : 10)

ความหมาย “และสิ่งใดที่พวกเขาขัดแย้งกันในเรื่องนั้นๆ ดังนั้นการชี้ขาดตัดสินย่อมต้องกลับไปหาอัลลอฮ์ ดังกล่าวคืออัลลอฮ์ พระผู้อภิบาลของฉัน ต่อพระองค์เท่านั้นที่ฉันขอมอบหมายและยังพระองค์เท่านั้นที่ฉันจะกลับไปหา”

(อัล-ชอโร : 10)

อัลลอฮ์ﷻได้บอกว่าคัมภีร์อัลกุรอานถูกประทานลงมาด้วยความสัจจริง โดยที่พระองค์ได้ประณามผู้ที่มีความขัดแย้งต่อเรื่องราวที่มีปรากฏในบรรดาคัมภีร์เหล่านั้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นผู้ที่มีความแตกแยกมีความห่างไกลจากความถูกต้องอย่างมาก อัลลอฮ์ﷻตรัสว่า

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ

لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ﴾

(البقرة : 176)

ความหมาย “นั่นก็เพราะว่า อัลลอฮ์ได้ทรงประทานคัมภีร์ลงมาพร้อมด้วย สัจธรรม และแท้จริงบรรดาผู้ที่ขัดแย้งกันในคัมภีร์นั้น ย่อมอยู่ในการแตกแยกที่ห่างไกล”

(อัล-บะเกาะเราะฮฺ : 176)

ในอัลกุรอานยังได้กล่าวย้ำเตือนไม่ให้แตกแยกหรือขัดแย้งกันภายหลังจากที่มีหลักฐานมากล่าวยืนยันอย่างชัดเจนโดยเด็ดขาด ในตอนท้ายของโองการพระองค์ได้คาดโทษไว้อย่างรุนแรงหากว่ามีความขัดแย้งกันอีกหลังจากนั้นอัลลอฮ์ﷻได้ตรัสว่า

﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ

وَأُولَئِكَ هُمْ عَدَابُ عَظِيمٍ﴾

(آل عمران : 105)

ความหมาย “และพวกเจ้าจงอย่าเป็นเช่นบรรดาผู้ (ชาวยิวและชาวคริสต์) ที่ได้แตกแยกและขัดแย้งกัน หลังจากที่ยืนยันหลักฐานอันชัดแจ้ง (จากอัลลอฮ์และเราะซูลของพระองค์) ได้ปรากฏแก่พวกเขาแล้วและชนเหล่านี้แหละ สำหรับพวกเขาคือการลงโทษอย่างใหญ่หลวง”

(อาล อิมรอน : 105)

อิบนุ กะษีร์ (Ibn Kathir, 1997 : 1/518) ได้อธิบายว่า อัลลอฮ์ทรงห้ามประชาชาตินี้ไม่ให้เป็นเช่นประชาชาติที่มาก่อนหน้า ซึ่งพวกเขาเคยแตกแยกและขัดแย้งกันและละทิ้งการกำชับใช้ในเรื่องความดีงามและการห้ามปรามกันในเรื่องความชั่วร้าย อัล-วาหิดีย กล่าวไว้ว่า ดังกล่าวนั้นนับว่าเป็นธาตุแท้ของชาวยิวและชาวคริสต์ ที่มีจะขัดแย้งและแตกแยกออกเป็นกลุ่มต่างๆ ในขณะที่คัมภีร์ของพวกเขาไม่มีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น

และอัลลอฮ์ﷻได้ตรัสอีกว่า

﴿أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ﴾

(الشورى : 13)

ความว่า “พวกเจ้าจงดำรงศาสนาไว้ให้คงมั่น และอย่าแตกแยกกันในเรื่องศาสนา”

(อัล-ชูรอ : 13)

กล่าวได้ว่า คำดำรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่มีต่อบรรดาเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ ของพระองค์ตลอดจนประชาชาติอิสลามทุกคน คือการยึดมั่นเป็นน้ำหนึ่งเดียวกันในการดำรงตนตามครรลองของศาสนา เพราะถือว่าเป็นพันธกิจหลักของบรรดาเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ และบรรดาผู้ตอบรับคำเชิญชวนของพวกเขาในทุกเวลาและทุกสถานที่ ปัญหาหรืออุปสรรคที่ยิ่งใหญ่ในการดำรงตนตามครรลองอิสลาม คือความแตกแยกที่ต้องห้าม

อัลลอฮ์ ﷻ ยังตรัสอีกว่า

﴿وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ...﴾

(الشورى : 14)

ความหมาย “และ (ประชาชาติของบรรดาเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ เหล่านั้น) พวกเขามีได้แตกแยกกัน (ในด้านการดำเนินชีวิตตามคำสอนของศาสนา) เว้นแต่หลังจากคำสอนต่างๆ ที่ชี้แจงถึงข้อเท็จจริงได้ถึงมายังพวกเขา ทั้งนี้เพราะเกิดความอิจฉาริษยาในกลุ่มของพวกเขา”

(อัล-ชูรอ : 14)

ความอิจฉาริษยาที่เกิดขึ้นในระดับของผู้นำหรือเกิดขึ้นในกลุ่มเป็นปัจจัยหลักนำไปสู่ความแตกแยก จากคำดำรัสของพระองค์ที่ว่า “เกิดความอิจฉาริษยาในกลุ่มของพวกเขา” ท่ามกลางคำชี้แจงหรือคำสอนอันชัดเจนที่เกี่ยวข้อกับเรื่องหนึ่งเรื่องใด ดังนั้นการอิจฉาริษยามีเกี่ยวพันอย่างหนักแน่นกับผลประโยชน์ทางโลกที่มีขอบและน่าตำหนิ อัลกุรอานยังได้กล่าวถึงหนทางที่นำไปสู่ความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในโลกมนุษย์ว่าเรื่องดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการยอมจำนนต่อพระผู้อภิบาลแห่งสากลโลกโดยศโรราบ และต้องไม่ทำตามอารมณ์ความรู้สึกอันไร้ขอบเขตของมนุษย์

อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสว่า

﴿وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهَا﴾

﴿فِيهِ﴾

(المؤمنون : 71)

ความว่า “และหากว่าจะให้ความสัจจริงสอดคล้องไปกับอารมณ์ใฝ่ต่ำของพวกเขาก็แล้ว บรรดาชั้นฟ้าและแผ่นดินและสรรพสิ่งที่อยู่ในนั้นจะต้องพังพินาศลงอย่างแน่นอน”

(อัล-มุอ์มินุน ส่วนหนึ่งจากโองการที่ : 71)

อิบนุ กะษีร (Ibn Kathir, 1997 : 3/336) กล่าวว่า เกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งหมดเป็นที่ประจักษ์ถึงการไร้ความสามารถของบรรดาปวงบ่าว และการแตกแยกกันตามความคิดเห็นและอารมณ์ของพวกเขา และเป็นที่น่าอนอัลลอฮ์ทรงเป็นผู้มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านคุณลักษณะของพระองค์ และการกระทำของพระองค์ทั้งหมด

1.2.2 อัล-หะดีษที่เกี่ยวข้อง

อิสลามเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญต่อเรื่องความเป็นเอกภาพไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเคารพภักดีหรือการคบค้าสมาคมปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้คนในสังคม พิจารณาได้จากหลักธรรมคำสอนของศาสนา และท่านนบีมุฮัมมัด ได้เน้นย้ำต่อเรื่องความเป็นเอกภาพความสามัคคีปรองดอง การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และอิสลามได้ประมาณความแตกแยก ความขัดแย้งไว้อย่างรุนแรง ท่านได้วางแบบอย่างในการเสริมสร้างเอกภาพไว้อย่างเด่นชัด ท่านได้เรียกร้อง ส่งเสริม และให้ความสำคัญต่อทุกกิจกรรมที่นำไปสู่ความเป็นเอกภาพของประชาคมโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการเสริมสร้างความเป็นเอกภาพในฐานะที่ท่านอุซมาน เป็นอัครสาวกที่ใช้ชีวิตร่วมทุกชั่วร่วมสุขกับท่านนบีมุฮัมมัด เป็นระยะเวลาอย่างยาวนาน ฉะนั้นแบบอย่างและพจนารถของท่านนบีมุฮัมมัด ได้ซึมซับและมีอิทธิพลต่อความคิด ความอ่าน และวุฒิภาวะในการเป็นผู้นำของท่านเป็นอย่างมาก ดังที่มีหะดีษจากท่านนบีมุฮัมมัด

((عَنْ أَبِي نَحِيحٍ الْعُرْبَاضِ بْنِ سَارِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ وَعَظَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْعِظَةً وَجَلَّتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ، وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُونُ، فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَأَنَّا مَوْعِظَةٌ مُودَعٌ فَأَوْصِنَا. قَالَ أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ، فَإِنَّهُ مَنْ يَعْشُ مِنْكُمْ فَسِيرِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهَدِّدِينَ، تَمَسَّكُوا بِهَا، وَعَصُوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ؛ فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ))

(رواه أبو داود : 4594)

ความหมาย รายงานจากอับนุญญัย อัล-อิรบาฏ อิบน์ สารียะฮฺกล่าวว่า ท่านเราะสูลﷺได้สั่งเสียพวกเราด้วยคำสอนหนึ่งที่ทำให้หัวใจสะพรึงกลัว และน้ำตาไหลพราก เราจึงถามท่านว่า โอ้ท่านเราะสูลลอสฺประหนึ่งว่ามันคือคำสั่งเสียของผู้ที่จะอาลา ดังนั้นขอให้ท่านจงสั่งเสียแก่พวกเราเถิด ท่านจึงกล่าวว่า “ฉันขอสั่งเสียพวกท่านให้มีความยำเกรงต่ออัลลอฮ์ -ผู้ทรงเกียรติและสูงส่ง- และขอให้พวกท่านเชื่อฟังและปฏิบัติตามแม้ว่าผู้นำของพวกท่านจะเป็นทาสผิวดำ (ชาวอบิสสินี) ก็ตาม เพราะแน่นอนหากใครจากกลุ่มพวกท่านยังมีชีวิตอยู่ต่อไปเขาก็จะได้พบเห็นความขัดแย้งอย่างมากมาย ดังนั้นพวกท่านจงยึดมั่นต่อแบบฉบับ (สุนนะฮฺ) ของฉัน และแบบฉบับของบรรดาเคาะลีฟะฮฺผู้ทรงธรรมที่ได้รับทางนำทั้งหลาย จงกตมันไว้ด้วยฟันทกราม และพวกท่านพึงระวังเรื่องต่างๆ ที่อุตริกรรมขึ้นใหม่ เพราะแท้จริงเรื่องอุตริกรรมขึ้นใหม่ทุกอย่างล้วนเป็นความหลงผิด”

(Abu Dawud, n.d. : 4594)

หะดีษนี้มีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของสังคมมุสลิม เพราะท่านนบีﷺได้กำชับให้ยำเกรงต่ออัลลอฮ์และเชื่อฟัง ปฏิบัติตามบรรดาเคาะลีฟะฮฺอรรอซิดีน อัลมะฮฺดี ยีน ซึ่งหนึ่งในนั้นมีท่านเคาะลีฟะฮฺอุซมานรวมอยู่ด้วย เพราะท่านนบีﷺรู้ว่าจะเกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงหลังจากยุคสมัยของท่าน ทั้งนี้เพราะหลักการอิสลามให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สินเป็นอย่างสูง ดังหะดีษจากท่านนบีมุฮัมมัดﷺ

((عَنْ أَبِي مُوسَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَائِطٍ مِنْ حَيْطَانِ الْمَدِينَةِ ، فَجَاءَ رَجُلٌ فَاسْتَفْتَحَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ » . فَفَتَحْتُ لَهُ ، فَإِذَا هُوَ أَبُو بَكْرٍ ، فَبَشَّرْتُهُ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهَ ، ثُمَّ جَاءَ رَجُلٌ فَاسْتَفْتَحَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ » . فَفَتَحْتُ لَهُ ، فَإِذَا هُوَ عُمرُ ، فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهَ ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ ، فَقَالَ لِي « افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تُصِيبُهُ » . فَإِذَا عُثْمَانُ ، فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ))

(رواه البخاري : 3695)

ความหมาย จากอิมูชาเล่าว่า ฉันเคยอยู่ร่วมกับท่านนบีﷺในสวนแห่งหนึ่งที่นครมะดีนะฮ์ ท่านใดนั้นมีชายคนหนึ่งได้ขอให้เปิดประตู ท่านนบีﷺกล่าวว่า “จงเปิดประตูให้กับเขาและจงแจ้งข่าวดีแก่เขาว่า จะได้รับสวนสวรรค์” ฉันได้เปิดประตูให้แก่เขา ปรากฏว่าเป็นอบูบักร์ แล้วฉันก็ได้แจ้งข่าวดีแก่เขาตามที่ท่านเราะสูลﷺบอก ดังนั้นเขาได้กล่าวสรรเสริญต่อพระองค์อัลลอฮ์ ต่อจากนั้นมีชายอีกคนหนึ่งได้ขอให้เปิดประตู ท่านนบีﷺกล่าวว่า “จงเปิดประตูให้กับเขาและจงแจ้งข่าวดีแก่เขาว่า จะได้รับสวนสวรรค์” ฉันได้เปิดประตูให้แก่เขา ปรากฏว่าเป็นท่านอุมัร แล้วฉันก็ได้แจ้งแก่เขาตามที่ท่านนบีﷺบอกดังนั้นเขาได้กล่าวสรรเสริญต่อพระองค์อัลลอฮ์ ต่อจากนั้นมีชายอีกคนหนึ่งได้ขอให้เปิดประตู ท่านนบีﷺกล่าวว่า “จงเปิดประตูให้กับเขาและจงแจ้งข่าวดีแก่เขาว่า จะได้รับสวนสวรรค์อันเนื่องจากการทดสอบซึ่งจะประสบกับเขา” “ฉันได้เปิดประตูให้แก่เขา ปรากฏว่าเป็นท่านอุษมาน แล้วฉันก็ได้แจ้งแก่เขาตามที่ท่านเราะสูลﷺบอก ดังนั้นเขาได้กล่าวสรรเสริญต่อพระองค์อัลลอฮ์ และเขากล่าวว่า “อัลลอฮุลมุสตะฮาน”

(al-Bukhari, 1991 : 3695)

หะดีษนี้ชี้ให้เห็นถึงความประเสริฐของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นอบูบักร์ อุมัร หรืออุษมาน โดยที่ท่านนบีﷺได้รับประกันว่าพวกเขาทั้งหมดจะได้รับสวนสวรรค์เป็นการตอบแทน รวมถึงบอกเกี่ยวกับความประเสริฐของอบูมุซาไว้ด้วยเช่นกัน และในหะดีษนี้เป็นหลักฐานที่ชี้ว่าอนุญาตให้กล่าวสรรเสริญยกย่องต่อมนุษย์ด้วยกันได้เพื่อเป็นการสนับสนุนถึงความพอใจที่มีต่อเขา และยังเป็นหลักฐานที่ชี้ถึงการมีปาฏิหาริย์ (มูอญิซะฮ์) ของท่านนบีﷺที่สามารถบอกถึงเรื่องราวของเคาะลีฟะฮ์อุษมานﷺว่าจะถูกทดสอบ โดยที่บุคคลทั้งสามท่านจะยังคงดำเนินชีวิตอยู่บนครรลองแห่งการศรัทธาและทางนำแห่งอิสลาม ดังหะดีษจากท่านนบีﷺ

((عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : صَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أُحُدٍ وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ ، وَعُمَرُ ، وَعُثْمَانُ فَرَجَفَ بِهِمْ ، فَضَرَبَهُ بِرِجْلِهِ ، قَالَ : أَتَيْتُ أُحُدًا فَمَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ صِدِّيقٌ أَوْ شَهِيدَانِ))

(رواه البخاري : 3697)

ความหมาย จากอนัส อิบน์ มาลิก^๓เล่าว่า ท่านนบี^ﷺได้ขึ้นไปยังภูเขา อุหุด^๓ พร้อมกับอับดุลบักร์ อุมร์ และอุษมาน ดังนั้นมันได้สันต่อพวกเขา แล้ว ท่านนบีได้กระเทียบด้วยเท้า แล้วกล่าวว่า “จงสงบนิ่งอุหุด ไม่มีใครอยู่บน เจ้านอกจากผู้เป็นนบี คิตติก^๔ และชะฮีด^๕ ทั้งสอง”

(al-Bukhari, 1991 : 3697)

หะดีษนี้ได้บอกถึงการมีปาฏิหาริย์ (มูอฺญิซาต) ของท่านนบี^ﷺโดยที่ท่านสามารถสั่งให้ภูเขาหยุดการสั่นสะเทือนได้ และเป็นการบอกถึงความประเสริฐของบรรดาเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงธรรม ทั้งสามท่าน ไม่ว่าจะเป็นอับดุลบักร์ อุมร์ หรืออุษมาน นอกจากนี้ท่านนบี^ﷺได้สั่งให้ภูเขาอุหุดหยุดจากการสั่นสะเทือนอันเนื่องจากบนภูเขาถล่มแล้วมีแต่บรรดาบุคคลผู้ทรงเกียรติทั้งหลายปรากฏกายอยู่บนนั้น

จากอับดุลลอฮ์ อิบน์ หะวาละฮ์^๖ได้รายงานว่าท่านนบี^ﷺกล่าวว่า
 ((مَنْ نَحَا مِنْ ثَلَاثٍ فَقَدْ نَجَا مَوْتِي — ثَلَاثَ مَرَاتٍ — وَاللَّجَّالُ وَقَتْلُ خَلِيفَةٍ
 مُصْطَبِرٍ بِالْحَقِّ يُعْطِيهِ))

(رواه أحمد: 419/4 , 349/5)

ความหมาย “ผู้ใดที่ได้ก้าวผ่านสามเรื่อง แน่แท้เขาได้รับความสำเร็จ – ท่านได้กล่าวซ้ำ 3 ครั้ง- กล่าวคือ การเสียชีวิตของฉัน การสร้างความวุ่นวายของดัจญาล^๖ และการสังหารเคาะลีฟะฮ์ที่ยืนหยัดบนสัจธรรม...”

(Ahmad, 1995 : 4/419, 5/349)

เมื่อพิจารณาจากความหมายในหะดีษนี้จะพบว่าเคาะลีฟะฮ์ผู้ยืนหยัดบนสัจธรรมที่ถูกสังหารก็คือเคาะลีฟะฮ์อุษมาน^๖ที่ตั้งที่ประจักษ์จากปัจจัยแวดล้อมต่างๆ จากหลักฐานในหะดีษนี้ที่ชี้ว่าเป็นอุษมาน อิบน์ อีฟฟาน^๖และในหะดีษนี้เช่นกัน –วัลลอฮูอะลัม- เมื่อพิจารณาถึงความสำคัญในเรื่องความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง จำเป็นจะต้องปราศจากการวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องการก่อความปั่นป่วนวุ่นวายทั้งรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรมห้ามการวิจารณ์ในช่วงเวลาที่เกิดความปั่นป่วนจลาจลอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการก่อกบฏหรือทำร้ายชีวิตผู้อื่นเป็นต้น ส่วนด้านนามธรรมห้ามวิจารณ์ในเรื่องที่เป็นความเท็จ ไม่ตรงกับความเป็นจริงหลังจากเหตุการณ์ได้ผ่านเลยไป หะดีษดังกล่าว

³ เป็นชื่อภูเขาซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเมืองมะดีนะฮ์ประมาณ 7 กิโลเมตร และเคยเป็นที่เกิดสมรภูมิรบระหว่างมุสลิมกับผู้ปฏิเสธมาก่อน

⁴ คิตติก แปลว่า ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ ในหะดีษนี้หมายถึงอับดุลบักร์ อัด-คิตติก^๖

⁵ ชะฮีด แปลว่า ผู้ที่พลีชีพเพื่อปกป้องศาสนาของอัลลอฮ์ ในหะดีษนี้หมายถึง อุมร์ อิบน์ อัล-ค็อฏฏอบ และอุษมาน อิบน์ อีฟฟาน^๖

⁶ ดัจญาล หมายถึง ผู้หลอกลวง เป็นหนึ่งจากสัญญาณใหญ่ที่จะมาสร้างความปั่นป่วนก่อนจะถึงกาลสิ้นโลก

เป็นการบอกโดยภาพรวมแก่ประชาชาติทั้งหลายไม่ใช่เป็นการเจาะจงเฉพาะผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ความ
ปับปวนวุ่นวายเท่านั้น

จากอิบนุ อุมัร رضي الله عنه กล่าวว่า มีรายงานจากท่านนบี صلى الله عليه وسلم ว่า

((عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِتْنَةَ فَمَرَّ رَجُلٌ فَقَالَ
يُقْتَلُ فِيهَا هَذَا الْمُقْتَنَعُ يَوْمَئِذٍ مَظْلُومًا قَالَ فَانظُرْتُ فَإِذَا هُوَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ
اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ))

(رواه أحمد: 551/1)

ความหมาย ขณะที่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ กำลังกล่าวถึงเรื่องความปับปวน
วุ่นวาย ทันใดนั้นมีชายคนหนึ่งได้เดินผ่าน ท่านพูดว่า “ในวันนั้นผู้ที่ยอม
จำนนอย่างถูกต้องธรรมจะถูกสังหาร” อิบนุ อุมัร กล่าวว่า เมื่อฉันได้มองไป
ปรากฏว่าเป็นท่านอุษมาน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه

(Ahmad, 1995 : 1/551)

จากออบูฮุร็อยเราะฮ์ رضي الله عنه กล่าวว่า ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّ اللَّهَ يَرْضَى لَكُمْ ثَلَاثًا، وَيَكْرَهُ لَكُمْ ثَلَاثًا، فَيَرْضَى لَكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا
بِهِ شَيْئًا، وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا، وَلَا تَفْرُقُوا، وَيَكْرَهُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ، وَكَثْرَةَ
السُّؤَالِ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ))

(رواه مسلم: 1715)

ความหมาย “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงพอพระทัยพวกท่านสามประการ และ
ทรงโกรธกริ้วพวกท่านสามประการ พระองค์ทรงพอพระทัยต่อพวกท่าน
คือ การที่พวกท่านเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ และไม่ตั้งภาคีหุ้นส่วนอันใดต่อ
พระองค์ และพวกท่านจงยึดสายเชือกแห่งอัลลอฮ์โดยพร้อมเพรียงกัน
และพวกท่านอย่าได้แตกแยกกัน และพระองค์ทรงโกรธกริ้วพวกท่านต่อ
สามประการ คือ การที่พูดว่าเขากล่าวว่า การถามมาก และการฟุ่มเฟือย
ต่อทรัพย์สิน”

(Muslim, 1972 : 1715)

ส่วนหนึ่งจากความหมายของหะดีษนี้ เป็นหลักฐานที่บ่งชี้ให้รู้ว่าการยึดมั่นใน
แนวทางของอัลลอฮ์ ﷻ อย่างเป็นเอกภาพโดยพร้อมเพรียง ไม่มีการแตกแยกหรือขัดแย้งกันซึ่งกันและ
กันเป็นเรื่องที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงพอพระทัย เพราะความเอกภาพเป็นที่มาของการสร้างความ

เข้มแข็ง ความเป็นปึกแผ่นจะเกิดขึ้นกับผู้ที่อยู่ร่วมกันในสังคม และจะเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะนำสังคมไปสู่ความสันติสุขสงบร่มเย็น

1.2.3 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เอกสารอ้างอิงที่สำคัญโดยแยกเป็น 9 ประเภท ดังนี้

1.2.3.1 หนังสือหะดีษ

หนังสือประเภทหะดีษ เป็นหนังสือในนาม อัล-เศาะฮีหฺ (al-Sahih) อัล-สุนัน (al-Sunan) หรืออัล-มุสนัด (al-Musnad) เนื่องจากหนังสือประเภทนี้จะมีหมวดบันทึกเกี่ยวกับความประเสริฐของบรรดาเศาะหาบะฮฺ⁷ ภายใต้ชื่อรองว่า “พะฎอฮิล อัล-เศาะหาบะฮฺ” และ “มะนาคิบ อัล-เศาะหาบะฮฺ” หรือ “อัล-มุสนัด” ที่มีสายรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับบรรดาเศาะหาบะฮฺซึ่งถูกรวบรวมโดยแยกออกเป็นรายบุคคล และส่วนหนึ่งของหนังสือสำคัญในประเภทนี้ คือ

1) มุสนัด อิมามอะหมัด อิบน์ หันบัล (Musnad al-Imam Ahmad Ibn Hanbal) ของอะหมัด อิบน์ หัมบัล (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.241) เป็นหนังสือที่ได้รวบรวมหะดีษที่เกี่ยวข้องกับอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน^๗ มีชื่อเฉพาะเรียกว่า “มุสนัดอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน” ซึ่งมีหะดีษที่เกี่ยวข้องกับท่านเป็นจำนวนมาก และส่วนหนึ่งของหะดีษมีดังนี้

อะหมัด อิบน์ หันบัล (Ahmad Ibn Hanbal) ได้บันทึกไว้ในมุสนัดอูษมาน อิบน์ อัฟฟานหะดีษมีความหมายว่า จากอับดุลอาซ อัล-อันศอรียฺ กล่าวว่า แท้จริงอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน^๗ ได้กล่าวกับอิบน์ มัสอูด^๗ ว่า ท่านจะหยุดคำพูดในสิ่งที่มาถึงฉันที่เกี่ยวข้องกับท่านหรือไม่? ดังนั้นเขาได้ขออภัยจากความผิดพลาด อูษมานกล่าวว่า เสียหายแล้ว (ไม่ใช่อย่างนั้น) สิ่งที่ฉันได้ยินและได้จดจำมาไม่เหมือนกับที่ท่านได้ยิน แท้จริงท่านเราะสูลุลลอฮ์^๗ กล่าวว่า “ผู้นำคนหนึ่งจะถูกสังหารและความชั่วช้าจะแพร่กระจาย ขณะเดียวกันฉันก็ถูกสังหาร ไม่ใช่ท่านอุมร์^๗ เพราะผู้สังหารท่านอุมร์^๗ มีเพียงคนเดียว และแท้จริงพวกเขาจะรวมตัวกันเพื่อที่จะสังหารฉัน” (Ahmad, 1995 : 1/370)

และได้บันทึกไว้เกี่ยวกับวันเสียชีวิตของเคาะลีฟะฮฺในมุสนัดอูษมาน อิบน์ อัฟฟานหะดีษที่ 545 ความว่า จากอิสฮาก อิบน์ อีซา อัล-ฎิบาอฺ จากอบีมะฮะอูซร์ กล่าวว่า “อูษมานถูกสังหารในวันศุกร์ที่ 18 เดือนซุลฮิจญะฮฺ ปีฮิจเราะฮฺ 35 ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺรวม 11 ปี 11 เดือน 18 วัน” (Ahmad, 1995 : 1/397)

2) เศาะฮีหฺ อัล-บุคอรียฺ (Sahih al-Bukhari) ของอัล-บุคอรียฺ (al-Bukhari) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.256) พร้อมกับหนังสืออธิบายชื่อ ฟัตหฺ อัล-บารียฺ (Fath al-Bariy) ของอิบน์ หะญูร อัล-อัศเกาะลานียฺ (Ibn Hajar al-'Asqalani) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.852) ส่วนหนึ่งจากหะดีษความว่า จากอนัส อิบน์ มาลิก^๗ เล่าว่า ท่านนบี^๗ ได้ขึ้นไปบนภูเขาอูดพร้อมกับอับดุลบักร์ อุมร์ และอูษมาน จากนั้นภูเขา

⁷ หมายถึง อัครสาวก หรือกลุ่มบุคคลที่พบและศรัทธาต่อท่านนบี^๗ อะหมัด

อุหุดได้สั่นสะเทือน ท่านกล่าวว่า “จงสงบนิ่งอุหุด – ฉันคิดว่าท่านกระเทียบด้วยกับเท้า - ไม่มีใครอยู่บนเจ้านอกจากผู้ที่เป็นนบี ศิดดิก และชะฮีดทั้งสอง” (al-Bukhari, 1991 : 3697)

3) เศาะฮิหฺ มุสลิม (Sahih Muslim) ของมุสลิม อิบน์ อัล-หัจญัจ (Muslim Ibn al-Hajjaj) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.261) พร้อมกับหนังสืออธิบายของอัล-นะวะวีย์ (al-Nawawiy) (เสียชีวิตใน ปี ฮ.ศ. 676) ส่วนหนึ่งจากหะดีษที่บันทึกโดยมุสลิมความว่า มีครั้งหนึ่งปรากฏว่าท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ อยู่บนภูเขาหิรอฮ์พร้อมกับอบูบักร์ อุมร์ อุซมาน อะลีย ฎ็อลหะฮฺ และอัซ-ซุบัยร ﷺ จากนั้นก่อนหินได้สั่นไหว ท่านเราะสูล ﷺ จึงกล่าวว่า “โอ้หิรอฮ์ เจ้าจงสงบนิ่งไม่มีใครอยู่บนเจ้านอกจากผู้ที่เป็นนบี ศิดดิก และชะฮีด” (Muslim, 1972 : 2417)

1.2.3.2 หนังสืออัตชีวประวัติ

หนังสือประเภทนี้เป็นที่รู้จักในนามภาษาอาหรับว่า ‘กูตบ อัล-ตะเราะจิม’ (Kutub al-Tarajim) โดยประวัติบุคคลถูกแยกเรียงออกเป็นหมวดหมู่ตามยุคสมัย เช่น หมวดว่าด้วยเศาะหาบะฮฺ หรือหมวดว่าด้วยตาบิอิน^๑ เป็นต้น และการจัดลำดับบุคคลในแต่ละหมวดนั้นใช้วิธีเรียงชื่อตามลำดับพยัญชนะภาษาอาหรับ ซึ่งในภาคแรกเป็นชีวประวัติของบรรดาบุรุษ และภาคหลังเป็นชีวประวัติของบรรดาสตรี เราสามารถที่จะค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับเคาะลีฟะฮฺอุซมาน ﷺ และคนใกล้ชิดของท่านได้โดยง่าย สำหรับหนังสือในแนวนี้นี้สำคัญมีดังนี้

1) อัจญะาะบะกอต อัล-กُبรอ (al-Tabaqat al-Kubra) ของอิบนุ สะอูด (Ibn Sa'ad al-Zuhri) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.230) เป็นหนังสือที่ผู้แต่งได้เรียบเรียงตามลำดับหรือรุ่นของผู้ที่ถูกกล่าวถึงซึ่ง อิบนุ สะอูด ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เคาะลีฟะฮฺอุซมาน ﷺ ไม่สามารถเข้าร่วมสมรภูมิบะดร์ได้จากอับดุลลอฮฺ อิบนุ มุกนิฟ อิบนุ ฮาริษะ อัลอันศอริย กล่าวไว้ว่า “เมื่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้ออกไปยังสมรภูมิบะดร์ โดยมอบหมายให้อุซมานอยู่กับรุก็อยยะฮฺบุตรของท่าน ซึ่งเธอป่วยไข้และได้เสียชีวิตในเวลาต่อมา –ขออัลลอฮฺทรงพอพระทัยกับเธอด้วยเทอญ- โดยในวันที่ซัยดฺ อิบนุ ฮาริษะ เดินทางกลับมายังนครมะดีนะฮฺได้แจ้งข่าวที่ว่าอัลลอฮ์ได้ประทานชัยชนะในสมรภูมิบะดร์ และท่านเราะสูล ﷺ ได้ให้ส่วนแบ่งจากทรัพย์สินที่ได้จากสมรภูมิบะดร์แก่ท่านอุซมานเสมือนกับส่วนแบ่งของผู้ที่เข้าร่วมสมรภูมิ” (Ibn Sa'ad, 1996 : 3/32)

2) อุสตุ อัล-ฆอบะฮฺ ฟิ มะอริฟะฮฺ อัล-เศาะหาบะฮฺ (Usd al-Ghabah fi Ma'rifat al-Sahabah) ของอิบนุ อัล-อะษีร์ (Ibn al-Athir) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.630) ตำราชุดนี้นับได้ว่าเป็นต้นตำรับของตำราประวัติศาสตร์ในประเภทนี้ อิบนุ อะษีร์ ได้กล่าวเกี่ยวกับความประเสริฐของท่านเคาะลีฟะฮฺอุซมาน ﷺ โดยได้นำหะดีษที่บันทึกโดยอัล-บุคอรีและคนอื่นๆ ความว่า จากรายงานของอนัส อิบนุ มาลิก ﷺ เล่าว่า มีอยู่วันหนึ่งขณะที่ท่านนบี ﷺ ได้ขึ้นไปบนภูเขาอุหุดพร้อมกับอบูบักร์ อุมร์ และอุซมาน

^๑ตาบิอิน หมายถึง ชาวมุสลิมที่มีชีวิตร่วมสมัยกับบรรดาอัครสาวก (เศาะหาบะฮฺ)

จากนั้นภูเขาได้สั่นสะเทือน ท่านกล่าวว่า “จงสงบนิ่งอุทิศ ไม่มีใครที่อยู่บนเจ้า นอกจากผู้ที่เป็นนบี คิตติก และชะฮีดทั้งสอง” (al-Bukhari, 1987 : 3697)

3) อัล-กามิล ฟิ อัล-ตาริค (al-Kamil fi al-Tarikh) ของอิบนุ อัล-อะซีร์ (Ibn al-Athir) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.630) อิบนุ อัล-อะซีร์ ได้กล่าวเกี่ยวกับการฝังศพของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน رضي الله عنه ว่าร่างของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน رضي الله عنه ได้ถูกเก็บไว้ 3 วันโดยไม่ได้ฝัง ต่อจากนั้นหะกิม อิบนุ หุซัยม อัล-กูเราะซีย อิบนุ มุฏอิม ทั้งสองได้ไปเจรจากับท่านอะลีย อิบนุ अबดুলมุฏออลิบ رضي الله عنه ให้อนุญาตให้จัดการเรื่องฝังศพของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน رضي الله عنه ท่านอะลีย رضي الله عنه จึงเห็นด้วยเมื่อได้ยินแนวคิดดังกล่าว (Ibn al-Athir, 2002 : 3/154)

4) อัล-อิสออะฮฺ ฟิ ตัมยิซ อัล-เศาะหาบะฮฺ (al-Isabah fi Tamyiz al-Sahabah) ของอิบนุ หะญูร์ อัล-อัสะเกาะลานีย (Ibn Hajar al-‘Asqalani) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.852) อิบนุ หะญูร์ ได้บอกถึงสาเหตุที่ทำให้เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน رضي الله عنه ถูกสังหาร ไว้ว่าเนื่องจากท่านได้แต่งตั้งบรรดาเครือญาติให้เป็นผู้ปกครองแคว้นเมืองต่างๆ แคว้นซามได้ปกครองโดยมออาวิยะฮฺ แคว้นบัศเราะฮฺปกครองโดยสะอีด อิบนุ อัลอาศ อียิปต์ปกครองโดย अबดุลลอฮฺ อิบนุ สะออด อิบนุ อบี สัรหฺ และคุรอซานปกครองโดย अबดุลลอฮฺ อิบนุ อามิร และเมื่อผู้ใดมาประกอบพิธีหัจญ์พวกเขาก็จะมาร้องทุกข์ถึงผู้นำของตนเอง โดยท่านฮุซัยน رضي الله عنه เป็นคนที่มีบุคลิกอ่อนโยน รักคุณธรรม และสุขุมรอบคอบ ท่านเคยเปลี่ยนตำแหน่งผู้ปกครองบางคนตามคำร้องขอจนกระทั่งทำให้พวกเขาพึงพอใจ แล้วก็ให้กลับไปอยู่ในตำแหน่งอีกครั้ง ต่อมาชาวอียิปต์ก็ได้รับร้องทุกข์ถึงอิบนุ สะออด อิบนุ อบี สัรหฺ ท่านก็ได้ปลดเขาออกจากตำแหน่ง หลังจากนั้นได้แต่งตั้งมุฮัมมัด อิบนุ อบีบักรฺ ทำหน้าที่แทน นับว่าเป็นที่พึงพอใจของพวกเขา.... (Ibn Hajar, 2002 : 4/379)

1.2.3.3 หนังสือประวัติศาสตร์แยกราบปี

หนังสือประเภทนี้มีการบันทึกเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยแยกเรียงตามลำดับปีอิจเราะฮ์ศักราช และในตอนท้ายของแต่ละช่วงปีจะมีบันทึกเกี่ยวกับบุคคลสำคัญที่เสียชีวิตในปีดังกล่าว ซึ่งเราสามารถหาข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปี ฮ.ศ.24-35 อันเป็นสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه ส่วนหนึ่งของหนังสือแนวนี้นี้สำคัญมีดังนี้

1) ตาริค อัล-อุมัม วะอัล-มุลุก (Tarikh al-Umam wa al-Muluk) ของอับดุลอะซะบะรีย (al-Tabariy) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.310) หนังสือชุดนี้ นับได้ว่าเป็นต้นตำรับของหนังสือประวัติศาสตร์ประเภทนี้

อับดุลอะซะบะรีย (al-Tabariy) ได้กล่าวว่า เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน อิบนุ อัฟฟาน رضي الله عنه มีคำสั่งปลดอบูมุซา อัล-อัซอะรีย ออกจากตำแหน่งว่า ในปี ฮ.ศ.29 เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยน ได้ปลดอบูมุซา ออก

จากตำแหน่งผู้ปกครองเมืองบศเราะฮฺ หลังจากที่เขาได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นระยะเวลา 6 ปี จากนั้นได้แต่งตั้งให้อับดุลลอฮฺ อิบน์ อามิร อิบน์ กุรอยซฺเป็นผู้ปกครองแทนซึ่งอายุของเขาในขณะนั้น 25 ปี และมีบางสายรายงานเล่าว่าอุมูซุลาได้ปกครองบศเราะฮฺในสมัยการปกครองของท่านอุมุซุลาเป็นผู้ปกครองเป็นเวลา 3 ปีเท่านั้น (al -Tabariy, 2003 : 2/604)

2) อัล-บิดายะฮฺ วะ อัล-นิฮายะฮฺ (al-Bidayah wa al-Nihayah) เป็นการประพันธ์ของอิบนุ กะษีรฺ (Ibn Kathir) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.774) หนังสือประเภทนี้ซึ่งนับได้ว่าเป็นชุดใหญ่ที่สุด จะช่วยให้เราสามารถค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมุซุลา อิบน์ อัฟฟานได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์และครอบคลุมมาก

อิบนุ กะษีรฺ (Ibn Kathir) ได้บันทึกเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการขยายอาณาเขตของรัฐอิสลามหลังจากการได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺของท่านอุมุซุลา อิบน์ อัฟฟาน หลังจากที่ท่านได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺ พระองค์อัลลอฮฺได้ประทานความช่วยเหลือให้สามารถพิชิตดินแดนและแคว้นเมืองต่างๆ เป็นจำนวนมาก ท่านได้ขยายอาณาจักรอิสลามและรัฐในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัดไปอย่างกว้างไกล สำนวนคำสอนของท่านนบีมุฮัมมัดได้แพร่กระจายไปทั่วสารทิศจากตะวันออกจรดตะวันตกเป็นที่ประจักษ์ของมวลมนุษยชาติ

1.2.3.4 หนังสือประวัติศาสตร์ทั่วไป

เป็นหนังสือที่อธิบายความเป็นมาของเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเชิงวิเคราะห์ ส่วนหนึ่งของหนังสือประเภทนี้ที่สำคัญมีดังนี้

1) ตาริคฺ อิบน์ ค็อลดูน (Tarikh Ibn Khaldun) ของอิบนุ ค็อลดูน (Ibn Khaldun) (เสียชีวิตในปี ฮ.ศ.808) อิบน์ ค็อลดูน โดยได้เขียนถึงสภาพปัญหาความวุ่นวายที่เกิดจากการจัดเก็บชะกาตในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมุซุลา อิบน์ อัฟฟานไว้ว่า

“เคาะลีฟะฮฺอุมุซุลาได้ส่งสาส์นไปยังประชาชนตามแคว้นเมืองต่างๆ ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่า พวกเขาไม่ได้รับความเป็นธรรมจากบรรดาเจ้าหน้าที่ที่ถูกส่งไปจัดเก็บชะกาตยังพวกเขา และฉันก็ได้ให้พวกเขาส่งของที่เก็บได้มายังฉันโดยตรงในทุกๆ ฤดูกาลเก็บเกี่ยว ฉะนั้นผู้ใดที่มีสิทธิ์จึงมารับสิทธิ์ของเขาจากฉัน หรือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบของฉัน หรือพวกเขาจะบริจาคทาน (เศาะตะเกาะฮฺ) เพราะแท้จริงอัลลอฮฺจะทรงตอบแทนแก่บรรดาผู้ที่บริจาคทาน ครั้นแล้วประชาชนก็ร้องให้ขณะที่อ่านสาส์น และพวกเขาต่างก็ขอดูอาให้กับท่าน” (Ibn Khaldun, 2000 : 2/593)

2) ตาริคฺ มะดีนะฮฺ ดิมัชคฺ (Tarikh Madinah Dimashk) ของอิบนุ อะซากิร (Ibn 'Asakir) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.571) ซึ่งอิบนุ อะซากิร (Ibn 'Asakir) ได้กล่าวถึงชีวประวัติของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมุซุลา อิบน์ อัฟฟานไว้ว่า

มีสายรายงานเล่าว่า ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ของท่านรวมแล้วเป็นระยะเวลาเหลืออีก 12 คีน จะครบ 12 ปี ท่านถูกสังหารขณะที่มีอายุ 90 ปี –หรือในอีกสายรายงานกล่าวว่า 88 ปี ตามรายงานของออบูฮิลาล จากคอตาตะฮฺ- และยังมีสายรายงานกล่าวอีกว่า ท่านถูกสังหารขณะที่มีอายุ 82 ปี โดยที่ญะบ์ร อิบน์ มุฏอิม เป็นผู้นำละหมาดให้แก่ท่าน และศพของท่าน อุซมานถูกฝังที่หัชชเภากับ⁹ (Ibn ‘Asakir, 1996 : 39/10)

1.2.3.5 หนังสือประวัติศาสตร์เฉพาะเรื่อง

หนังสือประเภทนี้มีความสำคัญอย่างมาก เพราะจะมีข้อมูลทางวิชาการในเชิงลึกและครอบคลุมประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับชื่อเรื่องมากกว่าหนังสือทั่วไป ส่วนหนึ่งของหนังสือประเภทนี้ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) ฟุตุห อัล-บุลดาน (Futuh al-Buldan) ของอัล-บะลาชะรีย (al-Baladhariy) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.279) เป็นหนังสือที่เขียนเกี่ยวกับการพิชิตแคว้นเมืองต่างๆ พร้อมอธิบายถึงสภาพเมืองในทางภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งเราสามารถจะรู้ข้อมูลเกี่ยวกับแคว้นเมืองสำคัญ ตลอดจนถึงสภาพทางสังคม และเศรษฐกิจของประชาชนในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุซมาน อิบน์ อัฟฟาน นอกจากนี้ อัล-บะลาชะรีย (al-Baladhariy) ได้เขียนเหตุการณ์ขณะที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุซมาน อิบน์ อัฟฟานเตรียมการก่อนที่จะพิชิตแคว้นร็อบริสถานไว้ว่า

อุซมาน อิบน์ อัฟฟานได้แต่งตั้งสะอีด อิบน์ อัล-อาศ เป็นผู้ปกครองแคว้นกุฟะฮ์ ในปี ฮ.ศ.29 ดังนั้นมรซุบาน ฎุสรี ได้ส่งสาส์นไปหาเขา และส่งไปหาอับดุลลอฮ์ อิบน์ อามिर ซึ่งในขณะนั้นเขาเป็นผู้ปกครองแคว้นอัล-บัศเราะฮ์ เรียกร้องให้ทั้งสองไปยังคุรอซานเพื่อเข้าไปยึดครองใครที่ชนะให้เป็นผู้ครอบครอง จากนั้นอับดุลลอฮ์ อิบน์ อามिर ก็ได้ออกไปและสะอีดก็ได้ออกไปเช่นเดียวกัน ปรากฏว่าอับดุลลอฮ์ อิบน์ อามिर ไปถึงก่อน ขณะที่สะอีดได้เข้าพิชิตแคว้นร็อบริสถานพร้อมด้วยกำลังคนซึ่งกล่าวกันว่ามิหะสันและหุสัยน อิบน์ อะลีย อิบน์ อับดุลลิบ ร่วมอยู่ด้วย (al-Baladhariy, 1987 : 467)

2) ซุลนุรอยน อุซมาน อิบน์ อัฟฟาน อัล-เคาะลีฟะฮ์ อัษ-ซาละษ (Dhu al-Nurayn Uthman Ibn Affan al-Khalifah al-Thalith) ของมุหัมมัด รอซิด ริฎอ (Muhammad Rashid Rida) หนังสือเล่มนี้ได้บอกเกี่ยวกับชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อุซมานอย่างละเอียดเริ่มจากประวัติส่วนตัว การดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ การขยายอาณาเขต การปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและผู้ปกครองแคว้นเมืองต่างๆ เหตุการณ์การปิดล้อม และการเสียชีวิตของท่านเคาะลีฟะฮ์

3) อุซมาน อิบน์ อัฟฟาน ชักศิยะตีอิ วะอัศริฮี (Uthman Ibn Affan Shaksiyatihī wa ‘Asrihi) ของอะลีย มุหัมมัด อัศศ็อลลาบีย (Ali Muhammad al-Sallabiyy) เป็นหนังสือที่ได้

⁹ เป็นส่วนซึ่งอยู่ติดต่อกับบะศ็อล-ฆอริคอต โดยที่เคาะลีฟะฮ์อุซมาน อิบน์ อัฟฟานได้จัดซื้อไว้ และในเวลาต่อมาได้ขยายเป็นสุสานอัล-บะศ็อล (คูอัล-มูญิม อัล-บุลดาน)

รวบรวมชีวประวัติของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه ในหลายแง่มุม การใช้ชีวิตที่นครมักกะฮ์ มะดีนะฮ์ ก่อนการเข้าดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮ์ หลังเข้ารับตำแหน่ง แนวทางในการพิพากษาปัญหา สภาพทางด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ การขยายอาณาเขตตามแคว้นเมืองต่างๆ สาเหตุที่นำไปสู่การเกิดจลาจลและการสังหารท่าน นับได้ว่าเป็นหนังสือที่รวบรวมข้อมูลหลายมิติที่เกี่ยวข้องกับเคาะลีฟะฮ์อูษมาน رضي الله عنه เป็นการเฉพาะอย่างละเอียดเจาะลึก

1.2.3.6 หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองต่างๆ

หนังสือประเภทนี้ส่วนมากจะเป็นงานเขียนของบุคคลในพื้นที่ จะทำให้เราสามารถค้นหาข้อมูลในเชิงลึกถึงเรื่องราวสำคัญต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองนั้น ส่วนหนึ่งของหนังสือที่สำคัญในประเภทนี้ ได้แก่

หนังสืออักบาร อัล-มะดีนะฮ์ อัล-มุเนาวะเราะฮ์ (Akhbar al-Madinah al-Munawwarah) ของอบีซัยด์ อัล-บัสริย (Abi Zayd al-Basriy) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.262) เนื้อหาของหนังสือได้บอกเกี่ยวกับประวัติของเมืองหลวงนครมะดีนะฮ์เป็นการเฉพาะ หนังสือชุดนี้ทำให้เราทราบถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในนครมะดีนะฮ์ในยุคสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه

อบีซัยด์ อัล-บัสริย (Abi Zayd al-Basriy) ได้กล่าวถึงสภาพความขัดแย้งในการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ว่า จากรายงานของอิบรอฮีม อิบน์ อัล-มุญซิร ได้กล่าวถึง รายงานของอับดิลลาฮ์ วะฮฺบีน ที่ได้กล่าวถึง รายงานจากอัมรฺ อิบน์ อัล-หาริษ ว่าแท้จริงบะกิร เล่าว่า “ที่ประเทศอิรักมีบางคนจากพวกเขาได้ถามถึงบางโองการของคัมภีร์อัลกุรอาน ดังนั้นเมื่อเขาได้อ่านมัน เขาบอกว่าฉันปฏิเสธโองการนี้ (ไม่ใช่เป็นโองการของอัลกุรอาน) เรื่องลักษณะดังกล่าวได้แพร่กระจายอย่างกว้างขวาง และผู้คนก็มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องของวิธีการอ่านอัลกุรอาน เรื่องนี้ได้ถูกกล่าวแก่ท่านอูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ท่านจึงดำริให้มีการรวบรวมคัมภีร์อัลกุรอานที่มีทั้งหมด แล้วให้จัดการเผาทิ้ง จากนั้นให้เขียนอัลกุรอานขึ้นมาใหม่ (ฉบับที่ผ่านการตรวจทานจากผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง) หลังจากนั้นท่านได้ส่งแจกจ่ายไปตามแคว้นเมืองต่างๆ” (Abu Dawud, n.d. : 4594 ; Abi Zayd al-Basriy, 1990 : 216)

1.2.3.7 หนังสือนามานุกรม

หนังสือประเภทนามานุกรม ในภาษาอาหรับเรียกว่า “อัล-เมาสุอะฮ์” (Mawsu‘ah) อาทิเช่น หนังสือ “เมาสุอะฮ์ อัล-มะดีนะฮ์ อัล-มุเนาวะเราะฮ์” (Mawsu‘at al-Madinah al-Munawwarah) เขียนโดยมุหัมมัด ซัยยิด อัล-วะกิล (Muhammad Sayyid al-Wakil) ซึ่งเป็นหนังสือ

นามานุกรมนครมะดีนะฮ์ ทำให้เราสามารถทราบรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับนครมะดีนะฮ์ในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ได้เป็นอย่างดี

1.2.3.8 หนังสือประเภทฟิกฮ์

หนังสือประเภทนี้จะใช้ในการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และวิธีการปฏิบัติที่ใช้ในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ส่วนหนึ่งได้แก่

อัญญุรค์ อัล-หุกมียะฮ์ ฟิ อัล-สิยาสะฮ์ อัล-ซุรียะฮ์ (al-Turuq al-Hukmiyah fi al-Siyasah al-Shar'iyah) ของอิบน์ อัล-กัยยิม (Ibn al-Qayyim) (เสียชีวิต ปี ฮ.ศ.751) เป็นหนังสือที่บอกเกี่ยวกับกระบวนการตุลาการที่ใช้ปกครองในสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และในสมัยการปกครองของบรรดาเคาะลีฟะฮ์อุมมานหลังจากท่าน ในหนังสือนี้เราจะได้ทราบเกี่ยวกับวิธีการพิจารณาคดีและพิพากษาข้อพิพาทในคดีความต่างๆ ที่เกิดในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ซึ่งท่านอิบน์ อัล-กัยยิม ได้เขียนเกี่ยวกับการพิสูจน์หลักฐานของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน رضي الله عنه ด้วยกับวิธีสัมผัสด้วยความรู้สึก ความว่า มีชายคนหนึ่งได้มาหาเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه แล้วท่านอุมมานได้กล่าวกับเขาว่า มีชายคนหนึ่งจากกลุ่มของพวกเขาได้เข้ามาหาฉันในสภาพที่ร่องรอยของการทำผิดประเวณี (ซินา) ปรากฏอยู่ระหว่างนัยน์ตาทั้งสองของเขา ชายคนนั้นถามว่า ยังมีวิรณ (วะหฺยู) หลังจากท่านเราะสูล ﷺ อีกหรือ? ท่านอุมมานตอบว่า “ไม่มีแล้ว แต่ทว่าสัมผัสได้ด้วยกับความรู้สึกที่เป็นจริง (ฟิรอสะ ศอดิเกาะฮ์)” (Ibn al-Qayyim al-Jawziyah, 1995 : 24)

1.2.3.9 หนังสือทั่วไป

1) หนังสือ “ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย” เป็นหนังสือที่นำเอางานวิจัยเรื่อง “แนวทางด้านนโยบายในการแก้ไขปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ของเอก ตังทรัพย์วัฒนา และอรอร ภูเจริญ ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ผู้เขียนจัดทำให้แก่สำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ (สพน.) สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี งานศึกษาวิจัยนี้เสร็จสิ้นใน พ.ศ. 2549 โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาวิจัยเรื่องที่เป็นประเด็นปัญหาของสังคมและประเทศไทย เพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐบาลและเพื่อเผยแพร่ต่อประชาชน โดยมีหลักว่าควรเป็นวิจัยที่เข้าใจง่ายและในขณะเดียวกันก็มีข้อเสนอแนะนโยบายที่ชัดเจน เนื้อหาหนังสือแบ่งออกเป็นบทต่างๆ โดยเริ่มตั้งแต่บทนำที่ให้ภาพพัฒนาการของปัญหาในเชิงประวัติศาสตร์จนถึงยุคปัจจุบัน จากนั้นได้นำเสนอภาพของปัญหาและข้อเสนอแนะในแต่ละด้าน เริ่มตั้งแต่ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษา และด้านกระบวนการยุติธรรม

2) หนังสือ “ประวัติศาสตร์ปัตตานี” (Penganter Sejarah Patani) ของ Ahmad Fathy al-Fatani ซึ่งแปลโดย นีอับลุลา กีบ ศิริเมธากุล เป็นงานเขียนที่มีมุมมองของประวัติศาสตร์

โดยอาศัยหลักฐานจากท้องถิ่นและบันทึกพวกตะวันตก งานชิ้นนี้มีการนำเสนอในแง่มุมของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และผลของการกระทำของสยามต่อปัตตานีที่มีการบันทึกทั้งประวัติศาสตร์บอกเล่าหลายเรื่อง สุดท้ายได้มีการชี้ให้เห็นถึงความไม่เป็นธรรมของการปกครองของสยามที่มีต่อปัตตานีที่ทำให้คนมลายูต้องสูญเสียอัตลักษณ์จนทำให้เกิดการต่อต้านจนพัฒนาไปสู่กระบวนการต่อต้านที่ใช้ความรุนแรง และต้องการแบ่งแยกดินแดนในที่สุดงานของ Ahmad Fathy al-Fatani เป็นงานวิจัยทางประวัติศาสตร์จากมุมมองของท้องถิ่นอีกฉบับหนึ่งที่มีความน่าสนใจในแง่ของการอธิบายประวัติศาสตร์และนำเสนอในแง่ของการอธิบายประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าจากท้องถิ่นในลักษณะมุขปาถะ คำอธิบายประวัติศาสตร์จากท้องถิ่นจึงเน้นภาพความขัดแย้งระหว่างปัตตานีกับรัฐไทย เป็นพิเศษและคำอธิบายแบบนี้อาจจะเป็นที่มาของวาทกรรมทางการเมืองที่ใช้ในการต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระของชาวปัตตานีในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้มากจากการเข้าใจประวัติศาสตร์ในมุมมองของท้องถิ่นทำให้เราเข้าใจข้อขัดแย้งเรื่องการตีความประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและของชาติเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสนใจในการแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง

3) หนังสือ “อะตะบูล ฮิวาร” (أدب الحوار) โดยสลมาน อิบน์ อะฮ์มัด อัล-เอาตะฮฺ (سلمان بن فهد العوده) โดยผู้เขียนได้แบ่งออกเป็นบทต่างๆ ประกอบด้วย การพูดคุยเจรจาทรงพลังมากกว่าการใช้อาวุธ ความสำคัญของการพูดคุยเจรจา กฎเกณฑ์ของการพูดคุยเจรจา คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมพูดคุยเจรจา ปัญหาและอุปสรรคในการพูดคุยเจรจา มารยาทในการพูดคุยเจรจา ที่ถูกต้องและตัวอย่างของการพูดคุยเจรจา และคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมในการพูดคุยเจรจาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง สรุปได้ดังนี้ 1) นำเสนอข้อมูลอย่างถูกต้องชัดเจน 2) กำหนดกรอบในการพูดคุยเจรจาอย่างดี 3) เรียบเรียงทัศนคติ 4) ต้องมีองค์ความรู้รอบคอบ 5) ทำความเข้าใจบนพื้นฐานขององค์ความรู้ 6) มีความบริสุทธิ์ใจในการร่วมแก้ปัญหาความขัดแย้ง (อิคลาศ) 7) มีความอ่อนน้อมอ่อนโยน

4) ฉีกแผ่นดิน อิสลามและปัญหาความชอบธรรมในภาคใต้ประเทศไทย โดยต้นแคน แม็กคาร์โก (2555 : 297-298) แปลโดย ณัฐธยาน์ วันอรุณวงศ์ และรอมฎอน ปันจอร์ บรรณาธิการแปล ผู้เขียนกล่าวว่า สิ่งที่น่าประหลาดใจที่สุดของหนังสือเล่มนี้น่าจะเป็น “ข้อค้นพบในเชิงปฏิเสธสองประการ” ประการแรกคือ ความขัดแย้งในภาคใต้ของไถยนั้นโดยแก่นแกนแล้วไม่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามแต่อย่างใด เป็นความจริงอย่างที่สุดที่พวกนักรบได้ตัดดวงผลประโยชน์จากการที่ชนชั้นนำทางศาสนาได้สูญเสียสิทธิอำนาจไป ประการที่สอง ความขัดแย้งในภาคใต้ของประเทศไทยแท้จริงแล้วไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งในระดับโลก ในแง่ก็คือสงครามศาสนาระดับโลกหรือสงครามต่อต้านการก่อการร้ายสากล ไม่ว่าจะพิจารณาจากแง่มุมใดก็ตาม ศาสนาอิสลามที่แฝงอยู่ในความขัดแย้งที่ภาคใต้ของประเทศไทยนั้นเป็นเรื่องของท้องถิ่น หรือกล่าวได้ว่าเป็นศาสนาอิสลามในแบบจารีตนิยม ไม่ใช่แนวทางสะลาฟีย์-วะฮาบี

1.2.3.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1) พิตนะฮฺ มุคตัล อุษมาน อิบน์ อัฟฟาน (فتنة مقتل عثمان بن عفان) ผลงานวิจัยระดับปริญญาเอกของ ดร.มุหัมมัด อิบน์ अबดุลลอฮฺ อัล-ซ็อบบาน โดยผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ภาคอันได้แก่ ภาคแรก กล่าวถึงองค์ประกอบและปัจจัยต่างๆ ที่นำไปสู่ความขัดแย้งและวุ่นวายในที่สุด โดยแยกแต่ละเหตุการณ์ที่มีสายรายงานถูกต้อง เหตุการณ์ที่สายรายงานไม่ถูกต้อง และเหตุการณ์ที่ไม่มีปรากฏในสายรายงาน จากนั้นบอกลักษณะของปัญหาความวุ่นวาย และรายละเอียดของเหตุการณ์ก่อนจะถึงวันที่ท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมานจะถูกสังหาร ภาคต่อมา ได้กล่าวถึงลักษณะหะดีษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่านเคาะลีฟะฮฺอุษมาน รวมถึงเหตุการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย โดยประเด็นสำคัญประการหนึ่งคือ มีหลักฐานที่ปรากฏอย่างชัดเจนจากท่านเราะสูล ﷺ บอกว่าจะเกิดความวุ่นวาย (พิตนะฮฺ) ขึ้น และในเหตุการณ์นั้นท่านอุษมาน อิบน์ อัฟฟาน ﷺ จะถูกสังหาร

2) เอกสารรายงานผลการพิจารณาศึกษาเรื่อง “สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้และแนวทางแก้ไขเชิงรุก” โดยคณะกรรมการการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร ได้อธิบายถึงสถานการณ์ความสงบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยในตอนแรกบอกถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของปัตตานีเพื่อเป็นการปูพื้นฐานสร้างความเข้าใจเป็นเบื้องต้น จากนั้นบอกถึงวิวัฒนาการกลุ่มก่อความไม่สงบ กลุ่มต่างๆ ที่เคลื่อนไหวมาตั้งแต่ยุคอดีตจนกระทั่งมาถึงยุคปัจจุบัน บอกถึงสถิติเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น และได้วิเคราะห์ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในมิติด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านการศึกษา และด้านกระบวนการยุติธรรม โดยได้วิเคราะห์เงื่อนไขพื้นฐานของความขัดแย้งอย่างเจาะลึกและได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขเชิงรุกเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน

3) สร้างรัฐอิสลามด้วยสันติวิธี โดย ดร.อนัส อมาตยกุล (2553 : 238) ได้กล่าว่วิกฤติในภาคใต้ของไทยหรือในผืนแผ่นดินปัตตานี จะมีทางออกอย่างไร ระหว่างการเลือกทางออกอันเป็นสันติวิธีของอิสลามกับการเลือกใช้ความรุนแรงที่มุสลิมจำต้องประหัตประหารกันเองหรือประหารผู้อื่น โดยชีวิตเหล่านี้ล้วนได้รับความคุ้มครองโดยอัลลอฮฺและศาสนทูต ﷺ ของพระองค์ ปัตตานีจำเป็นต้องมีผู้ฟื้นฟูที่ลุกขึ้นมาในยามวิกฤติและค้นหาแนวทางให้เป็นทางออกแก่ประชาชนอันเป็นทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวทางของอัลลอฮฺและศาสนทูต ﷺ ของพระองค์ ดังเช่นที่ประชาคมมุสลิมในอินเดียมีเชคอะหมัด ลีรฮินดี และชาห์ วะลีลุลลอฮฺในอดีต และมีคนอื่นๆ อีกมากมายปรากฏขึ้นในศตวรรษที่ 20 และยังได้กล่าวถึงความหวาดระแวงของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อรัฐ ในหน้าที่ 238 ว่า นโยบายผู้ปกครองเผด็จการอย่างจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ยิ่งกลายเป็นสิ่งตอกย้ำการเป็นตัวแทนของเจ้าอาณานิคมตะวันตก ที่ทำให้อารยธรรม วัฒนธรรม และคุณค่าแบบตะวันตกเข้าครอบงำแทนคุณค่าแบบอิสลาม-มาเลย์ท้องถิ่น ความผิดพลาดจากวิสัยทัศน์ของจอมพล

แปลก ยังคงหลอกหลอนมุสลิมให้หวาดระแวงและต่อต้านวิถีไทยที่ออกแบบโดยรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับการศึกษาตะวันตกแบบเอียงกระเท่เร่ หรือยังมีอิทธิพลต่อเจ้าหน้าที่รัฐบางคนให้รู้สึกรังเกียจไม่วางใจภาษาละวัฒนธรรมอิสลาม-มาเลย์ท้องถิ่น

4) ปัจจัยที่มีผลต่อสันติสุขในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อัล-ค็อฏฏอบ رضي الله عنه โดยซุกรี นูร จงรักศักดิ์ ได้กล่าวถึงสาเหตุที่นำไปสู่ความสันติสุขในตะวันออกกลางในยุคสมัยการปกครองของท่าน เคาะลีฟะฮ์อุมัร อิบน์ อัล-ค็อฏฏอบว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีประชาชนที่ดี การมีผู้นำที่ดี และการมีกฎหมายที่ดี ซึ่งความสัมฤทธิ์ผลของสามองค์ประกอบหลักของชาตินี้เป็นผลมาจากการนำหลักธรรมอิสลามมาปฏิบัติใช้ ซึ่งอัลลอฮ์ ﷻ ได้สัญญาว่าหากมนุษย์ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ พระองค์จะทรงสร้างประเทศให้ร่มเย็นและสันติแก่พวกเขา เป็นประเทศที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเมตตาและโปรดปราน

5) Conflict Resolution Education : A Guide to Implementing Programs in Schools, YouthServing Organizations and Community and Juvenile Justice Setting. Crawford D, Bodine R. ดอนน่า ครอย์ฟอร์ด และริชาร์ด โบดีน ได้พูดถึงความขัดแย้งว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจาก ความไม่เพียงพอของความต้องการ หรือความปรารถนา ดังที่กล่าวมาแล้ว และเขายังได้พูดถึงความขัดแย้งอีกว่า ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อทรัพยากรมีจำกัด และได้เสนอหลักการแก้ปัญหาความขัดแย้งในประเด็นที่มีความจำกัดของทรัพยากรนั้น วิธีแก้ที่ดีที่สุดก็คือทุกคนต้องร่วมมือกัน ไม่แข่งขันกันในกระบวนการแก้ปัญหา ต้องแบ่งปันกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการสร้างตัวเลือกร่วมกัน ซึ่งกระบวนการนี้จะนำมาซึ่งความพึงพอใจให้แก่ทุกฝ่าย เพราะเนื่องจากความต้องการทางจิตวิทยาพื้นฐาน คือ การเป็นเจ้าของและความต้องการอำนาจ และอาจรวมถึงอิสรภาพและความสนุกสนานได้รับการตอบสนอง ดังนั้นความต้องการพื้นฐานจำเป็นต้องนำมาพิจารณา มิฉะนั้นจะไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้ง เนื่องจากทรัพยากรจำกัดได้เลย (Crawford D, Bodine R., 1996 : 7)

6) การแก้ปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษา โดย ศ.นพ.วันชัย-รัตนภรณ์ วัฒนศัพท์ (2552 : 61) ได้กล่าวถึง กระบวนการบริหารความขัดแย้ง (Conflict management process) โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้น ได้แก่ ขั้นแรก การวินิจฉัยความขัดแย้งเป็นการพิจารณา ประกอบด้วย (1) การพิจารณาสาเหตุแห่งความขัดแย้ง (2) พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับคู่ขัดแย้ง หมายถึงผู้บริหารมีความรอบรู้เรื่องที่ขัดแย้งหรือไม่ผู้บริหารมีอำนาจแท้จริงในการแก้ปัญหาหรือไม่ (3) พิจารณาว่าผู้บริหารต้องการให้ความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้งเป็นอย่างไร เมื่อเกิดความขัดแย้ง คือให้ฝ่ายใดชนะ-แพ้ หรือ ชนะ-ชนะ ขั้นที่ 2 การนิยามปัญหาความขัดแย้ง เป็นการพิจารณาธรรมชาติของความขัดแย้งว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม ขั้นที่ 3 การพิจารณาผลที่จะตามมาของความขัดแย้ง เป็นการพิจารณาว่าผลของความขัดแย้งที่จะเกิดมานั้นเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ ผลที่

จะเกิดในตอนนี้เป็นอย่างไร และผลที่จะเกิดในอนาคตเป็นอย่างไร และขั้นที่ 4 ยุทธศาสตร์ในการบริหารความขัดแย้ง เป็นการพิจารณาว่าจะใช้เทคนิควิธีใดในการบริหารความขัดแย้งที่เหมาะสมกับปัญหาและสถานการณ์

1.2.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องนี้ได้นำแนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง มาประกอบการศึกษาหลายแนวคิดด้วยกัน ประกอบด้วยแนวคิดของอะลี มุหัมมัด อัศ-ศ็อลลาบีย (Ali Muhammad al-Sallabiy) (2003) มูซา อิบน์ ยะหยา อัล-ฟีฟีย (Musa Ibn Yahya al-Fifi) (2006) ; สัลมาน อิบน์ ฟะฮัด อัล-เอาดะฮ (Salman Ibn Fahad al-Hawdah) (n.d.) ; แมรี พาร์คเกอร์ ฟอลเล็ท (Mary Parker Follett) (1967); และซิมเมล (Simmel) (1955) มีรายละเอียด ดังนี้

1.2.4.1 แนวคิดของอัศ-ศ็อลลาบีย (علي بن محمد الصلابي)

อะลี มุหัมมัด อัศ-ศ็อลลาบีย (2003) ได้ศึกษาแนวทางในการจัดการปัญหาความขัดแย้ง โดยเฉพาะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน رضي الله عنه โดยท่านได้สรุปแนวทางในการจัดการความขัดแย้งไว้ดังนี้

- 1) การคัดกรองข่าวสาร
- 2) การดำรงรักษาไว้ซึ่งความยุติธรรม
- 3) มีความสุขุม รอบคอบและอ่อนโยน
- 4) แสวงหาแนวทางสมานฉันท์ปรองดอง
- 5) สงบนิ่ง ระวังคำพูด
- 6) ปรีक्षाผู้รู้ ขอคำแนะนำจากนักวิชาการศาสนา
- 7) ศึกษาทำความเข้าใจแนวทางการยุติปัญหาของท่านเราะฮ์ลุ رضي الله عنه

1.2.4.2 แนวคิดของมูซา อิบน์ ยะหยา อัล-ฟีฟีย (موسى بن يحيى الفيفي)

มูซา อิบน์ ยะหยา อัล-ฟีฟีย (Musa Ibn Yahya al-Fifi) (2006) ได้นำเสนอแนวคิดและวิธีการจัดการความขัดแย้งว่าประกอบด้วย 4 วิธีการ คือ

- 1) การพิพาทโต้เถียงกันอย่างรุนแรง (الجدال)

ชัยคุลอิสลาม อิบน์ ตัยมียะฮ์ กล่าวว่า “การทะเลาะหรือการพิพาทในเรื่องที่เป็นความจริงย่อมมีการขัดแย้งเกิดขึ้นตามมา” และในบางครั้งการพิพาทโต้เถียงเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญ ยกย่อง พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ความว่า “จงเรียกร้องสู่แนวทางแห่งพระเจ้าของสุเจ้าโดยสุขุม และการตักเตือนที่ดี และจงโต้แย้งพวกเขาด้วยสิ่งที่ดีกว่า...” (อัน-นะฮล : บางส่วนของโองการที่ 125)

- 2) การประชันวิสัยทัศน์ (المرام)

ต้องให้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชันวิสัยทัศน์ระหว่างทั้งสองฝ่ายเพื่อให้เกิดความคิดเห็นที่สอดคล้องกันและก่อให้เกิดความถูกต้องมากที่สุด

3) การตำหนิคำพูดของอีกฝ่ายเพื่อให้เห็นว่ามีช่องโหว่หรือการดูถูก (المراء)

สืบเนื่องจากหลักการอิสลามได้ย้ำเตือนไม่ให้ดูถูกหรือไปตั้งข้อสังเกตกับอีกฝ่าย โดยพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ความว่า “เจ้าอย่าโต้เถียงกันในเรื่องของพวกเขา นอกจากการโต้เถียงที่ประจักษ์แจ้ง” (อัล-กะฮฟู: ส่วนหนึ่งจากโองการที่ 22) จากโองการอัลกุรอานดังกล่าวหมายถึง พระองค์อัลลอฮ์ได้ชี้แนะแก่ท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ให้งดเว้นการโต้เถียงกัน เพราะการโต้เถียงนั้นจะไม่มีข้อสรุปที่สามารถยุติได้

4) การอ้างหรือการยกหลักฐานมาโต้แย้งกับอีกฝ่าย (المحاجه)

กระบวนการแก้ไขความขัดแย้งโดยการหาหลักฐานประกอบเพื่อใช้ในการถกประเด็นปัญหาความเห็นต่างหรือปัญหาความขัดแย้ง เป็นอีกรูปแบบที่แสดงถึงกระบวนการร่วมกันหาทางออกของความเห็นที่ต่างกัน โดยวางอยู่ภายใต้หลักฐานที่มาจากบทบัญญัติอิสลาม (ชะรีอะฮ์) โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน

1.2.4.3 แนวคิดสลัมาน อัล-เอาเดฮฺ (سلمان بن فهد العوده)

สลัมาน อิบน์ ฟะฮัด อัล-เอาเดฮฺ (n.d.) ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานในการเจรจาหรือการถกเถียงต่อประเด็นปัญหาความขัดแย้ง ส่วนหนึ่งที่ท่านได้นำเสนอมีดังนี้

- 1) กำหนดประเด็นในการถกเถียงหรือการเจรจาให้ชัดเจน
- 2) ถกกันในเรื่องปัญหาหลักก่อนปัญหาปลีกย่อย
- 3) ทำข้อตกลงถึงแหล่งอ้างอิงหลักที่จะกลับไปยึดเป็นข้อสรุป

นี่คือหลักการขั้นพื้นฐานในการวางกรอบเจรจาหรือกรอบในการถกเถียงกัน เพื่อไม่ทำให้เกิดความสับสนหรือออกนอกประเด็นที่กำหนด ในที่สุดไม่สามารถหาข้อยุติได้

1.2.4.4 แนวคิดของฟอลเล็ท

แมรี พาร์คเกอร์ ฟอลเล็ท (Mary Parker Follett) ได้อธิบายให้เห็นความขัดแย้งนั้น ถ้าหากเข้าใจอย่างถูกต้องและจัดการอย่างเหมาะสมแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความเจริญงอกงามได้ ดังนั้นความขัดแย้งจึงเป็นได้ทั้งการสร้างสรรค์และการทำลาย แนวคิดนี้ได้ปรากฏในบทความของเธอตั้งแต่ปี ค.ศ.1925 ในบทความที่มีชื่อเสียงของเธอชื่อ Constructive Conflict เธอได้เสนอวิธีจัดการกับความขัดแย้งได้ 3 วิธี คือ

- 1) การเอาชนะ (Domination)
- 2) การประนีประนอม (Compromise)
- 3) การบูรณาการ (Integration)

การเอาชนะเป็นลักษณะการจัดการกับความขัดแย้งโดยที่ฝ่ายหนึ่งมีชัยชนะเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งจะได้รับชัยชนะอีกฝ่ายหนึ่งจะแพ้ นับเป็นวิธีการที่ง่ายและรวดเร็วที่สุด แต่ในทางกลับกันเป็นวิธีการที่ได้ผลน้อยที่สุดในการจัดการกับความขัดแย้ง เนื่องจากทั้งสองฝ่ายไม่ได้รับผลเต็มตามความต้องการ ซึ่งหากนำเอาความคิดของทั้งสองฝ่ายมาบูรณาการหรือผสมผสานกัน

นับเป็นวิธีแก้ปัญหาที่ผสมเอาความต้องการของทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกัน วิธีนี้จะได้ผลดีที่สุดในการจัดการความขัดแย้ง และคนส่วนใหญ่แก้ปัญหาความขัดแย้งโดยวิธีการประนีประนอมมากกว่าวิธีบูรณาการ และมักตัดสินใจแก้ปัญหาขัดแย้งโดยการประนีประนอมโดยไม่ได้สำรวจหรือพิจารณาความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหาโดยใช้หลักการบูรณาการ (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2534 : 133-134)

1.2.4.5 แนวคิดของซิมเมล

ซิมเมล (Simmel) ได้อธิบายแนวคิดสันติภาพและความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งผกผันซึ่งกันและกัน นั่นคือเมื่อสันติภาพมีมากความขัดแย้งก็จะม้น้อย ในทางตรงกันข้ามเมื่อสันติภาพมีน้อยความขัดแย้งก็จะม้นมากขึ้น ซิมเมลชี้ให้เห็นว่ามีวิธีการอยู่ 4 วิธี ที่จะทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลง ได้แก่

- 1) ทำให้เหตุการณ์แห่งความขัดแย้งหมดไป
- 2) ให้ฝ่ายหนึ่งชนะ
- 3) การประนีประนอม
- 4) การคืนดีกัน

การทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลงโดยการทำให้เหตุแห่งความขัดแย้งหมดไปหรือไม่ปรากฏขึ้นนั้นเป็นวิธีที่ทำให้คู่ขัดแย้งแยกออกจากเหตุแห่งความขัดแย้ง วิธีนี้อาจทำได้ในทันทีทันใด โดยที่คู่ขัดแย้งอาจยังไม่ได้เตรียมตัวหรือไม่รู้ตัว ผลจากการแก้ปัญหาขัดแย้งวิธีนี้อาจทำให้มีความขัดแย้งต่อเนื่องในแง่ของจิตวิทยาและมีพฤติกรรมขัดแย้งอีกต่อไปอีก แม้จะไม่มีเหตุแห่งความขัดแย้งอันเดิมก็ตามแต่แต่ละฝ่ายก็อาจหาเหตุผลแห่งความขัดแย้งขึ้นมาใหม่ การทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลงโดยการทำให้เหตุแห่งความขัดแย้งขึ้นหมดไปนั้น ความขัดแย้งจะค่อยๆ ลดหายไปตามอารมณ์ที่ลดลงของคู่กรณี แต่คู่กรณีก็อาจมีความขัดแย้งต่อไปอีกโดยสร้างเหตุแห่งความขัดแย้งอย่างใหม่ขึ้นมา (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2534 : 134)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งอื่นๆ มาประกอบการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อันได้แก่ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2534) ; บุญเกียรติ การะเวกพันธ์ (2543) ; พรนพ พุกกะพันธ์ (2542) ; พระเกียรติศักดิ์ ม่วงมิตร (2545) ; วันชัย วัฒนศัพท์ (2547) ; ดำรงค์วิทย์ รัตนพวงส์ (2553) ; อิสามะแอ มูบิง (2555) ; Moor : 1986 (อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2546) ; Crawford D, Bodine R. : 1996 (อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2546) ; Max Weber, Duke : 1976 (อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2534) และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเคาะลีฟะฮ์สุลฎัน อิบน์ อัฟฟาน ประกอบด้วย แนวคิด และทฤษฎีของนักประวัติศาสตร์ ได้แก่ Ibn Sa'ad (1996) ; al-Tabariy (1998) ; Ibn al-Athir (1996) ; Ibn Hajar al-'Asqalani (1995) ; Ibn Kathir (1996) ; Ibn Khaldun (1998) ; Ibn 'Asakir (1986) ; Muhammad Rashid Rida

(1982) ; Muhammad Ibn Abdullah al-Ghabban (1999) ; Ali Muhammad al-Sallabiy (2003) ; Abdullah al-Qari (อ้างถึงใน ดลมนรจรณ์ บากา, 2550) ; Akbar Shah Najib (อ้างถึงใน บรรจง บินกาซัน, 2552)

1.3 คำถามในการวิจัย

1. ชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ในด้านต่างๆ ที่มีความโดดเด่นเป็นอย่างไร
2. ปัญหาความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ที่สำคัญ ประกอบด้วยปัญหาอะไรบ้าง
3. ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบริบทพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีสาเหตุของปัญหาจากอะไร และมีปัจจัยที่หนุนนำส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งหรือไม่ อย่างไร
4. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه เป็นอย่างไร และสามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้งของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร

1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه
2. เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه
3. เพื่อศึกษาปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه และประยุกต์ใช้ในการจัดการความขัดแย้งของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.5 ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงชีวิตประวัติของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه ในมิติต่างๆ ที่มีความถูกต้องและสมบูรณ์
2. ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงสภาพทางสังคมและปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه รวมถึงแนวทางการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาในยุคสมัยดังกล่าว

3. สามารถนำบทเรียนการจัดการความขัดแย้งในอดีตมาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

4. สามารถนำรูปแบบการบริหารจัดการความขัดแย้งตามแนวทางอิสลามที่ปรากฏในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มาปรับใช้ในการจัดการความขัดแย้งให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบันได้

5. สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการอธิบายเหตุการณ์ความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันตลอดจนสามารถเป็นข้อมูลวิชาการพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์อิสลามแก่นักวิชาการและผู้สนใจศึกษาค้นคว้า

1.6 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาและวิเคราะห์ในประเด็นสำคัญที่มีขอบเขตดังต่อไปนี้

1.6.1 ด้านยุคสมัย

การศึกษาปรากฏการณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับรัฐอิสลามในสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ตั้งแต่ช่วงปี ฮ.ศ.24-35 หรือ ปี ค.ศ.644-656 ซึ่งนับได้ว่าอยู่ในช่วงยุคสมัยที่สำคัญยิ่งของประวัติศาสตร์อิสลาม รวมทั้งยังมีเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่ผู้สนใจประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์อิสลามควรให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

1.6.2 ด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ครอบคลุมประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับ ชีวิตประวัติของท่านเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ตลอดจนบรรดาเคาะฮาบะฮ์ رضي الله عنهم และตาบิอื่นคนอื่นๆ ที่ร่วมสมัยกับท่าน ผู้ที่มีส่วนในการรังสรรค์งานด้านต่างๆ และบริหารพัฒนาารัฐให้มีความเจริญก้าวหน้าในยุคสมัยนั้นรวมถึง การศึกษาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของท่านและ ศึกษาวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังการบริหารจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه จนสามารถนำพารัฐก้าวสู่ความเจริญรุ่งเรืองไปพร้อมกันในหลายด้าน และรวมถึงการศึกษา ประเด็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ถึง สาเหตุหลักของปัญหา ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลให้เกิดปัญหา และผลกระทบจากความขัดแย้งในด้านต่างๆ

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นไว้ ดังนี้

1.7.1 การอ้างอิงอัลกุรอานผู้วิจัยจะใช้มาตรฐานการอ้างอิงโดยระบุชื่อสุเราะฮ์และลำดับอายะฮ์ เช่น อัล-บะเกาะเราะฮ์ : 112 หมายถึง สุเราะฮ์อัล-บะเกาะเราะฮ์ อายะฮ์ ที่ 112

1.7.2 การอ้างอิงหะดีษผู้วิจัยจะอ้างอิงถึงผู้บันทึกหะดีษและหมายเลขหะดีษ เช่น (al-Bukhari, 1991 : 1126) หมายถึง หะดีษบันทึกโดยอัล-บุคอรีญ์ จัดพิมพ์ปี ค.ศ. 1991 หมายเลขที่ 1126 หรือในบางกรณีจะอ้างอิงถึงผู้บันทึกหะดีษ หนังสือเล่มที่และหมายเลขหะดีษที่ เช่น (al-Bukhari, 1991 : 1/112) หมายถึง หะดีษบันทึกโดยอัล-บุคอรีญ์ จัดพิมพ์ปี ค.ศ. 1991 เล่มที่ 1 หมายเลขหะดีษที่ 112

1.7.3 การแปลความหมายอัลกุรอานเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะยึดคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายของสมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย ซึ่งจัดพิมพ์และเผยแพร่โดยศูนย์กษัตริย์พะฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอานแห่งนครมะดีนะฮ์ ฮ.ศ.1419 เป็นหลัก และผู้วิจัยจะเรียบเรียงความหมายใหม่ในบางโองการเพื่อความเข้าใจง่ายขึ้น

1.7.4 การแปลตำราหนังสือและเอกสารต่างๆ ที่เป็นภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยจะแปลความหมายโดยภาพรวม และจะคงรักษาความหมายของข้อความเดิมอย่างสมบูรณ์ที่สุด

1.7.5 การปริวรรตอักษรอาหรับ-ไทย และอาหรับ-อังกฤษ ผู้วิจัยจะใช้อักษรที่เทียบโดยวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และตารางปริวรรตอักษรของห้องสมุดรัฐสภาอเมริกา

1.7.6 การอ้างอิงผู้วิจัยจะใช้การอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author-Date) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าที่ใช้อ้างอิงในวงเล็บ (...)

1.8 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ ดังต่อไปนี้

1.8.1 สัญลักษณ์ ﷻ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “สุบหานะฮ์ วะตะอาลา” หมายถึง “มหาบริสุทธิ์แด่พระองค์และความสูงส่ง” เป็นคำที่ใช้กล่าวสรรเสริญและยกย่องอัลลอฮ์หลังจากที่ได้กล่าวได้เอ่ยนามของพระองค์

1.8.2 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “ศ็อลลัลลอฮุ อะลัยฮิ วะสัลลัม” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ ทรงประทานความโปรดปรานและความสันติแก่ท่าน” เป็นคำที่ใช้กล่าวยกย่องท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของท่าน

1.8.3 สัญลักษณ์ ﷺ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “อะลัยฮิสสะลาม” หมายถึง “ขออัลลอฮ์ทรงประทานความสันติแก่ท่าน” เป็นคำที่ใช้กล่าวยกย่องบรรดาผู้เป็นนบีท่านต่างๆ หลังจากที่ได้เอ่ยนามของท่าน

1.8.4 สัญลักษณ์ ﴿﴾ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุม” หมายถึง “ขออัลลอฮฺทรงพอพระทัยต่อเขา” เป็นคำที่ใช้กล่าวให้เกียรติเศาะหาบะฮฺ หลังจากที่ได้เอนามของพวกเขา

1.8.5 สัญลักษณ์ ﴿﴾ เป็นภาษาอาหรับที่มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุม” หมายถึง “ขออัลลอฮฺทรงพอพระทัยต่อพวกเขา” เป็นคำที่ใช้กล่าวให้เกียรติต่อบรรดาเศาะหาบะฮฺ จำนวนสามท่านขึ้นไป หลังจากที่ได้เอนามของพวกเขา

1.8.6 สัญลักษณ์ ﴿﴾ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุม” หมายถึง “ขออัลลอฮฺทรงพอพระทัยต่อเธอ” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบียะฮฺทุกครั้งที่มีการเอนามของพวกเขา

1.8.7 สัญลักษณ์ ﴿﴾ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุม” หมายถึง “ขออัลลอฮฺทรงพอพระทัยต่อเขาทั้งสอง” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบะฮฺหรือเศาะหาบียะฮฺ จำนวนสองท่าน ทุกครั้งที่มีการเอนาม

1.8.8 สัญลักษณ์ ﴿﴾ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะฎียัลลอฮูอันฮุนนา” หมายถึง “ขออัลลอฮฺทรงโปรดปรานต่อพวกเขา” จะเขียนต่อท้ายเศาะหาบียะฮฺจำนวนสามท่านขึ้นไป ทุกครั้งที่มีการเอนามของพวกเขา

1.8.9 สัญลักษณ์ ﴿﴾ เป็นภาษาอาหรับ มาจากคำว่า “เราะหิมะฮฺลลอฮฺ” หมายถึง “ขออัลลอฮฺทรงเมตตาต่อเขา” จะเขียนต่อท้ายชื่อของบรรดาบรรพชนอิสลามและบรรดาอุละมาอ์เมื่อมีการเอนามของพวกเขา

1.8.10 ﴿...﴾ วงเล็บปีกกาใช้สำหรับอายะฮฺอัลกุรอาน

1.8.11 ((...)) วงเล็บคู่ จะใช้สำหรับตัวบทหะดีษ

1.8.12 (...) วงเล็บเดี่ยวจะใช้สำหรับการเขียนอ้างอิง และการอธิบายศัพท์ที่สำคัญ

1.8.13 “...” เครื่องหมายอัญประกาศจะใช้สำหรับการแปลอัลกุรอาน หะดีษ ชื่อหนังสือและคำพูดของคนสำคัญ

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.9.1 ความขัดแย้ง หมายถึง การต่อสู้ การทำสงคราม ความไม่ลงรอยต่อกันหรือเข้ากันไม่ได้ ตรงกันข้าม ความแตกต่างระหว่างกลุ่มหรือเผ่าพันธุ์ สัมพันธภาพที่แตกต่างกันนี้ทำให้เป็นชนวนแห่งการต่อสู้แข่งขันระหว่างกัน จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งคือการไม่เข้าใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอันเนื่องมาจากความแตกต่างในเรื่องความคิด การกระทำ การตัดสินใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่องานของกลุ่มหรือบุคคล

1.9.2 การจัดการความขัดแย้ง หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการแก้ไขปัญหาความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งให้คลี่คลายและสงบสุขโดยการยึดหลักคำสอนศาสนาอิสลามตามที่

มีปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานและจรรยาวัตรของท่านนบีมุหัมมัด ﷺ ตลอดจนศึกษาจากแนวการปฏิบัติของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ โดยการศึกษาค้นคว้าจากหลักฐานที่ได้มีการบันทึกและรายงานในเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆ

1.9.3 ยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน ﷺ หมายถึง ช่วงปี ฮ.ศ.24-35 หรือ ปี ค.ศ.644-656 ซึ่งถือเป็นช่วงยุคทองของประวัติศาสตร์อิสลามและมีเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์เกิดขึ้น โดยเป็นยุคสมัยที่ท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน ﷺ บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ และตาบิอินคนอื่นๆ ที่ร่วมสมัยกับท่านได้สร้างผลงานความเจริญก้าวหน้าเป็นที่ประจักษ์ในด้านต่างๆ มากมาย

1.9.4 การสังเคราะห์รูปแบบ หมายถึง การนำองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงกันในระดับมโนทัศน์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถนำเสนอข้อมูลและอธิบายประเด็นที่ศึกษาได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น การสังเคราะห์รูปแบบในการวิจัยนี้จึงเป็นการนำข้อสรุปย่อยที่ได้วิเคราะห์จากเอกสารมาประมวลเข้าด้วยกันเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์กันและลำดับขั้นตอนของกระบวนการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน ﷺ

1.9.5 การประยุกต์ใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง การนำผลที่ได้จากการสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน ﷺ มาปรับใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส

1.10 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเน้นการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) การนำเสนอผลการศึกษาเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสมัยของเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน ﷺ เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นด้วยการศึกษาถึงชีวประวัติของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ อิบน์ อับฟาน ﷺ เพื่อวิเคราะห์ถึงความเชื่อมโยงของคุณลักษณะอันโดดเด่นและผลงานที่สำคัญในยุคสมัยของท่าน ตลอดจนกรณีปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่สอดคล้องตามแนวทางอิสลาม ตลอดจนสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร

ศึกษาการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน อิบน์ อ์ฟฟาน رضي الله عنه จากการศึกษาค้นคว้าคัมภีร์อัลกุรอาน หะดีษ วรรณกรรม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.10.1 การทบทวนแหล่งข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.10.1.1 เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source)

ก. คัมภีร์อัลกุรอาน และบรรดาโองการที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและการแก้ปัญหา
 ข. หะดีษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง หรือพาดพิงถึงท่านเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน อิบน์ อ์ฟฟาน رضي الله عنه และบรรดาผู้ร่วมงานบริหารกับท่าน ตลอดจนเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่าน

ค. หนังสือประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการปกครองของเคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน อิบน์ อ์ฟฟาน رضي الله عنه ในรูปแบบต่างๆ ที่เขียนโดยนักประวัติศาสตร์ในยุคเริ่มต้น

ง. หนังสือเกี่ยวข้องกับการบริหารการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือเฉพาะเรื่อง หรือหนังสือที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง เช่น หนังสือในประเภทว่าด้วยบทบัญญัติ เป็นต้น

1.10.1.2 เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source)

ก. หนังสืออธิบายอัลกุรอานที่อธิบายและขยายความโองการอัลกุรอานที่เกี่ยวข้องในเนื้อเรื่องตามที่ได้ระบุไว้ในชั้นปฐมภูมิ

ข. หนังสืออธิบายหะดีษที่อธิบายและขยายความหะดีษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรื่องตามที่ได้ระบุไว้ในชั้นปฐมภูมิข้างต้น

ค. หนังสือประวัติศาสตร์ที่อธิบายเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยโดยอ้างอิงจากหนังสือประวัติศาสตร์ในชั้นปฐมภูมิ ทั้งที่เขียนเนื้อหาเป็นภาษาอาหรับ อังกฤษ หรือไทย

ง. หนังสือเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่เขียนโดยอ้างอิงจากหนังสือในชั้นปฐมภูมิ

1.10.1.3 เอกสารชั้นตติยภูมิ (Tertiary Source)

อันได้แก่ หนังสือมานุกรม เป็นต้น

1.10.2 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์และแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.10.2.1 รวบรวมตัวบทอัลกุรอานและหะดีษที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง ไม่ว่าในด้านหลักการหรือวิธีการปฏิบัติ พร้อมทั้งคู่อรรถาธิบายจากหนังสือตีพิมพ์และคำอรรถาธิบายหะดีษประกอบ

1.10.2.2 รวบรวมสายรายงานของเศาะหาบะฮฺ (หะดีษเมากูฟ) และสายรายงานของตาบิอิน หรือตาบิิตตาบิอิน (หะดีษมักกูฟ) ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยการปกครองของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัยมาน อิบน์ อับฟาน รวบรวมทั้งสายรายงานที่พาดพิงถึงท่านโดยตรงหรือพาดพิงถึงบุคคลอื่นๆ

1.10.2.3 รวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพความขัดแย้งและการเมืองการปกครองในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮฺอุมัยมาน อิบน์ อับฟาน จากเอกสารในระดับปฐมภูมิ

1.10.2.4 รวบรวมคำอธิบายและบทวิเคราะห์ของข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จากหนังสืออ้างอิงประเภทต่างๆ ทั้งในระดับทุติยภูมิและตติยภูมิ

1.10.3 แหล่งศึกษาและค้นคว้าที่สำคัญ

1.10.3.1 หอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

1.10.3.2 หอสมุดอิมามอัช-ชาฟีอีย์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

1.10.3.3 หอสมุดมหาวิทยาลัยอิสลามแห่งนครมะดีนะฮ์

1.10.3.4 หอสมุดมัศยิดอันนะบะวียะแห่งนครมะดีนะฮ์

1.10.3.5 หอสมุดมหาวิทยาลัยฟาฏอนี

1.10.3.6 หอสมุดผู้วิจัย

1.10.3.7 หอสมุดอิเล็กทรอนิกส์ในเวปไซต์ต่างๆ

1.10.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยที่รวบรวมข้อมูลจากเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) เป็นหลัก มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเชิงเอกสาร โดยข้อมูลเชิงเอกสารทั้งหมดได้ผ่านการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของข้อมูลผ่านเกณฑ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ภายใต้กรอบแนวคิดของการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมัยมาน อิบน์ อับฟาน

เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์จำเป็นต้องใช้ความรอบคอบและระมัดระวังในการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงและความถูกต้องในเรื่องที่ต้องการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะให้ความสำคัญกับเอกสารในระดับปฐมภูมิมากกว่าเอกสารในระดับอื่นๆ และกรณีที่มีข้อมูลเป็นหะดีษ หากมีปรากฏอยู่ในหนังสือเศาะฮีฮฺอัล-บุคอรี หรือเศาะฮีหฺมุสลิม ผู้วิจัยถือว่าเป็นข้อมูลที่

เที่ยงตรงและใช้ในการอ้างอิงได้ แต่หากปรากฏในหนังสือหะดีษอื่นๆ นอกเหนือจากหนังสือเศาะฮีหฺ สองเล่มดังกล่าว ผู้วิจัยจะใช้หลักวิเคราะห์ตามหลักการรายงานหะดีษเป็นสำคัญ เช่น การให้ความสำคัญกับข้อมูลในระดับ ‘เศาะฮีหฺ’ (ถูกต้อง) มากกว่าข้อมูลในระดับอื่นๆ และการยึดถือข้อมูล ‘มุตะวาติร’ (หะดีษที่มีผู้รายงานเป็นจำนวนมาก รายงานสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยที่สติปัญญา มิอาจยอมรับได้ว่า ผู้รายงานเหล่านั้นสมคบกันรายงานเท็จ) มากกว่าข้อมูล ‘อาหาด’ (หะดีษที่ไม่ถึงระดับมุตะวาติร แม้จะเป็นเพียงช่วงเดียวของสายรายงาน สถานภาพของมันมีผลเพียงการคาดคะเนตามหลักเหตุผล) หรือในกรณีที่ข้อมูลอยู่ในระดับ ‘ฎะอียะฟ’ (อ่อน) จะตรวจหา ‘ชะวาฮิด’ (ข้อมูลจากส่วนอื่นมาสนับสนุน) ตลอดจนการใช้ข้อมูลที่ ‘ฎะอียะฟ’ หากมีเนื้อหาไม่ขัดแย้งกับหลักการของอิสลาม เป็นต้น นอกจากนี้ กรณีที่ข้อมูลเป็นเอกสารหนังสือประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยยังจะยึดข้อมูลที่สอดคล้องกับหะดีษและมีเนื้อหาที่ไม่ขัดแย้งกับหลักการอิสลามอีกทั้งจะให้ความสำคัญกับนักประวัติศาสตร์ที่มีความใกล้ชิดต่อเหตุการณ์ ทั้งในด้านเวลาและสถานที่ ตลอดจนนักประวัติศาสตร์ที่ไม่มีความอคติเอนเอียงกับบรรดาเศาะหาบะฮฺ

1.10.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเพื่อศึกษาการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน ระหว่างปี ฮ.ศ.24-35 โดยการศึกษาการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางอิสลาม ประเด็นหลักในการวิจัยนี้ประกอบด้วยการศึกษาชีวประวัติโดยสังเขปของท่านอุมัยมาน อิบน์ อัฟฟาน คุณลักษณะอันโดดเด่น ตลอดจนผลงานที่สำคัญของท่านตลอดช่วงของการดำรงตำแหน่งเคาะลีฟะฮฺ ซึ่งท่านได้มีส่วนสำคัญในการบริหารปกครองรัฐให้มีความเจริญก้าวหน้าในยุคสมัยดังกล่าว รวมถึงการศึกษาประเด็นปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยการปกครองของท่าน รูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหากรณีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคสมัยของท่าน ภายหลังจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในยุคสมัยดังกล่าวครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว จะนำไปสู่การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮฺอุมัยมาน เพื่อนำรูปแบบดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการการจัดการความขัดแย้งในปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ ดังแผนภาพที่ 1.1

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัยการจัดการความขัดแย้งในสมัยการปกครองของ

เคาะลีฟะฮ์ฮุซัยมาน อิบน์ อีฟฟาน رضي الله عنه

ระยะที่ 2 การสังเคราะห์รูปแบบและเสนอแนะแนวทางการนำไปใช้

ขั้นตอนที่ 1 สรุปและสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารใน ระยะที่ 1 ดังที่ได้กล่าวข้างต้น

การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของอุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه เป็นการนำองค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยงกัน มาสร้างข้อสรุปในระดับโมทัศน์น้อยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลและการอธิบายประเด็นที่ศึกษามีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น การสังเคราะห์รูปแบบในการวิจัยนี้จึงเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารมาสร้างบทสรุป กล่าวได้ว่าเป็นการนำข้อสรุปย่อยที่ได้วิเคราะห์ในการศึกษาระยะที่ 1 มาประมวลเข้าด้วยกันแล้วเชื่อมโยงในระดับโมทัศน์เป็นลักษณะแผนภาพหรือแผนผัง เพื่อให้เห็นลำดับขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้งที่สามารถเข้าใจได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการสังเคราะห์รูปแบบ Keeves (1988, อ้างถึงใน ขวลิขิต เกิดทิพย์ 2550 : 8) ได้กำหนดแนวทาง ในการสร้างรูปแบบ ดังนี้

- 1) รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา
- 2) รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบโดยสามารถตรวจสอบได้โดยสังเกตและหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
- 3) รูปแบบควรต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา
- 4) นอกจากคุณสมบัติที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างโมทัศน์ใหม่

ขั้นตอนที่ 2 ร่างรูปแบบการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของอุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه ที่ได้จากกระบวนการสังเคราะห์ไปทำการตรวจสอบความถูกต้องในเชิงเนื้อหาและเชิงโครงสร้าง โดยการพิจารณาและเสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติมของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญในด้านประวัติศาสตร์อิสลามหรือด้านอิสลามศึกษา และมีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 5 ปี
- 2) เป็นนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการความขัดแย้งตามแนวทางอิสลาม และมีประสบการณ์การทำงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องไม่น้อยกว่า 5 ปี

ภายหลังจากการตรวจสอบรูปแบบจึงนำรูปแบบการจัดการความขัดแย้งของท่านเคาะลีฟะฮ์อุมมาน อิบน์ อัฟฟาน رضي الله عنه มาปรับปรุงแก้ไขตามความคิดเห็นที่เสนอแนะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ตลอดจนการนำข้อเสนอแนะอื่นๆ มาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัย วิธีดำเนินการวิจัยสามารถสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1.2 วิธีดำเนินวิจัยการศึกษาการจัดการความขัดแย้งในยุคสมัยการปกครองของเคาะลีฟะฮ์อูษมาน อิบน์ อัฟฟาน

